

Penologie v kontextu zkušeností osob po výkonu trestu odnětí svobody

Jana Klinkovská

Bakalářská práce
2023

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

Akademický rok: 2022/2023

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Jana Klinkovská**
Osobní číslo: **H200176**
Studijní program: **B0111A190011 Sociální pedagogika**
Forma studia: **Prezenční**
Téma práce: **Penologie v kontextu zkušeností osob po výkonu trestu odnětí svobody**

Zásady pro vypracování

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti penologie, penitenciární péče a postpenitenciární péče.

Realizace kvalitativního výzkumu formou polostrukturovaného rozhovoru.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

- MOTEJL, Otakar, 2010. Vězeňství. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv. Stanoviska (Kancelář veřejného ochránce práv). ISBN 978-80-7357-606-6.
- RASZKOVÁ, Tereza a Stanislava SVOBODA HOFERKOVÁ, 2013. Kapitoly z penologie I. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 978-80-7435-264-5.
- SOCHŮREK, Jan, 2007. Úvod do penologie. Liberec: Technická univerzita v Liberci. ISBN 9788073722876.
- ŠTĚRBA, Vladislav, 2007. Penologie. Praha: Armex. Skripta pro střední a vyšší odborné školy. ISBN 978-80-86795-48-5.
- ŠVARČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ, 2014. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Vyd. 2. Praha: Portál. ISBN 9788026206446.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Julie Junaščíková**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce: **20. ledna 2023**

Termín odevzdání bakalářské práce: **28. dubna 2023**

Mgr. Libor Marek, Ph.D.
děkan

doc. Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

Ve Zlíně dne 20. ledna 2023

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval(a) samostatně a použitou literaturu jsem citoval(a).
V případě publikace výsledků budu uveden(a) jako spoluautor.

Ve Zlíně 3.4.2023

Univerzita Tomáše Bati Fakulta humanitních studií

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevyjádřeně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledků obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být sčít nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdaním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, ač je-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat náhrady chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užívat či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jin dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložil, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přičítá k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Tato bakalářská práce se zabývá problematikou **penologie v kontextu zkušeností osob po výkonu trestu odnětí svobody**. Cílem práce je zjistit hodnocení osobních zkušeností osob po výkonu trestu odnětí svobody s procesem penitenciární a postpenitenciární péče. Teoretická část popisuje penitenciární a postpenitenciární péči. Praktická část se zabývá kvalitativním výzkumem. Data byla získávána pomocí polostrukturovaných rozhovorů. Jako design výzkumu byla zvolena zakotvená teorie. Práce jako taková poukazuje na skutečnost, že by mělo být s vězni v rámci programu zacházení zacházeno efektivněji a vyzdvihuje podstatu zázemí a s tím související podporu ze strany blízkých. V neposlední řadě demonstruje nejčastější problémy vedoucí ke vzniku opakované trestné činnosti, na něž chceme touto prací upozornit.

Klíčová slova: Penologie, penitenciární péče, postpenitenciární péče, výkon trestu odnětí svobody, resocializace

ABSTRACT

This Bachelor thesis deals with Penology in the context of the Context of Experience of People after Serving Prison Sentence. The aim of the thesis is to find out how people after serving a prison sentence evaluate their personal experiences with the process of penitentiary and post-penitentiary care. The theoretical part describes penitentiary and post-penitentiary care. The practical part deals with qualitative research. Data were collected using semi-structured interviews. The output of qualitative research is grounded theory. As such, the work points to the fact that prisoners should be treated more effectively within the treatment program and highlights the essence of background and related support from loved ones. Finally, it demonstrates the most common problems leading to the emergence of repeated criminal activity, which we want to draw attention to in this work.

Keywords: Penology, penitentiary care, postpenitentiary care, Serving Prison Sentence, resocialization

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat lidem, bez jejichž podpory a pomoci by tato bakalářská práce nevznikla. Mnohokrát děkuji Mgr. Julii Junaščíkové za její cenné a praktické rady, obětavost, ochotu a lidský přístup při vedení této práce. Také bych chtěla poděkovat Renatě, která přispěla svou pravopisnou kontrolou této práce, a kromě toho bych chtěla poděkovat všem ostatním účastníkům výzkumného šetření za jejich trpělivost a laskavost.

Motto bakalářské práce:

„Změňte své myšlenky a změníte svůj svět.“

Norman Vincent Peale

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	11
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 ZÁKLADNÍ POJMY	13
1.1 PENOLOGIE.....	13
1.1.1 Trestní zákon, trestní řízení a trestný čin	13
1.1.2 Výkon vazby, vazba	14
1.1.3 Výkon trestu odnětí svobody (VTOS)	15
1.1.4 Podmíněné propuštění	16
1.2 SHRNUÍ.....	17
2 PENITENCIÁRNÍ PÉČE.....	18
2.1 PENITENCIÁRNÍ PÉČE	18
2.2 NÁSTUPNÍ ODDĚLENÍ.....	18
2.3 PROGRAM ZACHÁZENÍ.....	19
2.3.1 Členění programu zacházení	20
2.3.2 Typy programů zacházení	21
2.4 ODBORNÍ ZAMĚSTNANCI	22
2.4.1 Sociální pedagog	22
2.4.2 Sociální pracovník.....	23
2.4.3 Speciální pedagog	23
2.4.4 Pedagog volného času	24
2.4.5 Vychovatel	24
2.5 VÝSTUPNÍ ODDĚLENÍ.....	25
2.6 SHRNUÍ.....	26
3 POSTPENITENCIÁRNÍ PÉČE	27
3.1 POSTPENITENCIÁRNÍ PÉČE	27
3.2 STÁTNÍ SUBJEKTY PROVÁDĚJÍCÍ POSTPENITENCIÁRNÍ PÉČI	28
3.2.1 Probační a mediační služba České republiky (PMS ČR).....	28
3.2.2 Sociální kurátor	30
3.3 NESTÁTNÍ SUBJEKTY PROVÁDĚJÍCÍ POSTPENITENCIÁRNÍ PÉČI.....	31
3.4 RESOCIALIZACE.....	33
3.4.1 Resocializační programy	34
3.4.2 Druhy resocializačních programů	34
3.5 SHRNUÍ.....	35
II PRAKTICKÁ ČÁST.....	36
4 VÝZKUM.....	37
4.1 VÝZKUMNÉ CÍLE	38
4.2 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	38

4.3	POJETÍ VÝZKUMU	39
4.4	VÝZKUMNÝ SOUBOR	39
4.5	METODA SBĚRU DAT	42
4.6	ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT	43
5	ANALÝZA DAT A JEJICH INTERPRETACE	46
5.1	ANALÝZA DAT	46
5.1.1	Odsouzení za spáchání trestného činu	47
5.1.2	Život ve vězení	51
5.1.3	Výchovné působení věznic	56
5.1.4	Příprava na vedení řádného života	61
5.1.5	Zpětný pohled na VTOS po propuštění	65
5.2	INTERPRETACE PARADIGMATICKÉHO MODELU	68
5.3	ZAKOTVENÁ TEORIE A JEJÍ INTERPRETACE	69
5.4	INTERPRETACE DAT	70
	ZÁVĚR	75
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	77
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	82
	SEZNAM OBRÁZKŮ	83
	SEZNAM TABULEK	84
	SEZNAM PŘÍLOH	85

ÚVOD

Bakalářská práce se zabývá penologií v kontextu penitenciární a postpenitenciární péče. V rámci penitenciární péče se jedná o péči o uvězněné osoby, poskytovanou zaměstnanci věznice. Především se jedná o sociální pracovníky, vychovatele, psychology, speciální pedagogy a pedagogy volného času. Zaměstnanci věznice na odsouzené působí v rámci programu zacházení, který zastává důležitou roli při opětovném začleňování vězňů do společnosti. Na penitenciární péči by měla navazovat péče postpenitenciární, kdy se jedná o péči o jedince propuštěného z výkonu trestu odnětí svobody. V rámci postpenitenciární péče působí na odsouzené státní a nestátní organizace. Pod státní organizace spadá Probační a mediační služba a práce sociálního kurátora a do nestátních organizací spadají především církve, nadace, nadační fondy či občanská sdružení. Péče o jedince po jeho propuštění z výkonu trestu odnětí svobody do společnosti je nezbytná pro jeho úspěšnější znovu začlenění do společnosti. Je tedy nezbytné, aby vězni byli o možnostech pomoci po jejich propuštění informováni již v průběhu výkonu trestu. Provázanost penitenciární a postpenitenciární péče hraje důležitou roli při snaze o nápravu vězňů.

Bakalářská práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část a je podrobněji rozčleněna do jednotlivých kapitol a podkapitol. První kapitola je věnována základním pojmům z oblasti penologie. Druhá kapitola pojednává o procesu penitenciární péče, tedy od nástupního oddělení až po výstupní oddělení. Poslední, třetí kapitola se věnuje postpenitenciární péči, představení státních i nestátních subjektů zajišťujících tuto péči, procesu resocializace, druhům resocializačních programů a jeho podmínkami. Na teoretickou část bakalářské práce navazuje část praktická, která je realizována pomocí kvalitativního výzkumného pojetí. Hlavním cílem výzkumu je **zjistit hodnocení osobních zkušeností osob po výkonu trestu odnětí svobody s procesem penitenciární a postpenitenciární péče**. Dále jsme chtěli popsat, jak prožívaly osoby ve výkonu trestu odnětí svobody nástup do výkonu trestu. Poté jsme chtěli popsat, jak hodnotí osoby po výkonu trestu odnětí svobody program zacházení v penitenciární péči, a jak popisují osoby po skončení výkonu trestu odnětí svobody následný proces resocializace. K výzkumnému šetření byl zvolen polostrukturovaný rozhovor. Výzkumný design pro námi realizovaný výzkum je zakotvená teorie.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 ZÁKLADNÍ POJMY

První kapitola je určena vymezení základních pojmů týkajících se vězeňství, penitenciární a postpenitenciární péče, které se vyskytují v bakalářské práci.

1.1 Penologie

První definice je uvedena od Černíkové a Sedláčka (2002, s. 7), podle kterých se penologie zabývá trestem, trestáním a jejich účinky z pohledu adekvátního zacházení s pachateli trestných činů tak, aby nedošlo k jejich recidivě. Jůzl a Olejníček (2004, s. 24) nahlíží na penologii z širšího pohledu a vnímají ji jako multidisciplinární obor, který zahrnuje kriminologii, kriminalistiku, lékařství (především soudní), pedagogiku, psychologii, právo, psychiatrii, sociologii, speciální pedagogiku, sociální práci a antropologii. Raszková, Hoferková (2013, s. 6) se penologií zabývají z pohledu širšího i užšího pojetí. Podle uvedených autorek penologie představuje vědu zahrnující penitenciární i postpenitenciární péči a zabývající se tresty a trestním řízením. Nadále se zaměřuje na jejich efektivitu a na to, zda jsou v souladu s trestním zákoníkem. V užším pojetí se zabývá samotným výkonem trestů a ochrannými opatřeními. V širším pojetím do ní řadíme i oblast týkající se alternativních trestů. Předmětem penologie je sledování trestů a forem jejich výkonu, které dosahují lepšího chování pachatele až do takové míry, že je schopen reintegrovat se do společnosti. Výše uvedené definice jsou si velmi podobné a vzájemně se prolínají, ale každý z autorů na penologii nahlíží přece jen trochu jinak. S penologií se pojí nauka o vězeňství neboli **penitenciaristika** (z lat. Paenitentia = lítost, napravení, polepšení, změna smýšlení), která sleduje výkon a účinnost trestu odnětí svobody (Raszková, Hoferková, 2013, s. 6-7). Nesmíme ani opomenout **penitenciární proces**, jež usiluje o nápravu, polepšení a pozitivní změny v chování odsouzených (Raszková, Hoferková, 2013, s. 7).

1.1.1 Trestní zákon, trestní řízení a trestný čin

Prvním z námi uvedených pojmů je **trestní zákon**. Dle trestního zákona představuje zákon o soudnictví ve věcech mládeže, zákon podle povahy věci a zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim (zákon č. 40/2009 Sb.). Následně uvádíme vymezení pojmu **trestní řízení**, jež podléhá zákonu č. 141/1961 Sb., trestním řádem upravený postup orgánů činných v trestním řízení a dalších subjektů podílejících se na tomto postupu. Cílem trestního řízení je zjistit, zda se trestný čin opravdu stal a zjišťuje jeho pachatele, kterému

následně ukládá trest nebo jiné z ochranných opatření. Také apeluje na to, aby nikdo nevinný nebyl trestně stíhaný či dokonce odsouzený. Poslední definice představuje **trestný čin**, což je protiprávní čin, který je trestním zákonem označený za trestný, a navíc vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně. Nestanoví-li výslovně trestní zákon, že je k trestní odpovědnosti za trestný čin zapotřebí zavinění z nedbalosti, je k tomu potřeba úmyslné zavinění. Za trestný čin je též považován pokus nebo příprava k trestnému činu, návod, pomoc či jeho organizace (zákon č. 40/2009 Sb.).

Práva a postavení obviněného

Dle trestního řádu má tato osoba několik pojmů (podle stadia řízení a jejího postavení). Prvním stádiem je osoba, která je pouze **podezřelá**. Jedná se o situaci, kdy je osoba zadržena v souladu s ustanovením trestního řádu a dosud proti ní nebylo zahájeno trestní stíhání. V dalším stádiu je osoba **obviněná**, to znamená, že proti ní bylo zahájeno trestní stíhání. Dále může být osoba **obžalovaná**, kterou se stává po nařízení hlavního líčení a v posledním stádiu se osoba stává **odsouzenou**. Je proti ní vydán pravomocný trestní příkaz nebo rozsudek o odsouzení, který už nabyl právní moci (SSZ ČR, 2023).

1.1.2 Výkon vazby, vazba

Dle zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník je výkon vazby určen **pro osoby, které jsou pouze obviněné, protože čekají na rozsudek ve vazebních věznicích** například z důvodu (úniku, opakování trestné činnosti či maření nebo úkrytu). Vazbu upravuje zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby a uskutečňuje se ve vazebních věznicích (Sochůrek, 2007, s. 32) a vyhláška č. 109/1994 Sb., kterou se vydává řád výkonu vazby.

Alternativní tresty

Může nastat situace, že nebude osoba odsouzena k VTOS ve věznici, ale odpyká si svůj trest alternativní formou. V obecné rovině se za alternativní tresty mohou považovat všechny tresty, které nejsou spojené s bezprostředním odnětím svobody. **Alternativa spočívá v odlišné variantě potrestání, nežli je pouhé umístění pachatele do věznice.** V užším pojetí se alternativní tresty rozlišují na základě jejich hlavního účelu. V tomto případě je to náhrada za nepodmíněný trest odnětí svobody. Alternativní tresty tedy nemohou být ukládány zároveň s trestem odnětí svobody (justice.cz, 2022).

Mezi alternativní tresty jsou zařazeny:

- a) domácí vězení,

- b) obecně prospěšné práce,
- c) peněžitý trest,
- d) propadnutí majetku, věci nebo jiné majetkové hodnoty,
- e) zákaz činnosti,
- f) zákaz pobytu nebo vojenské hodnosti,
- g) zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce,
- h) ztráta čestných titulů nebo vyznamenání,
- i) vyhoštění,
- j) podmíněný trest odnětí svobody (zákon č. 40/2009 Sb.).

1.1.3 Výkon trestu odnětí svobody (VTOS)

VTOS je upraven dle zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a vyhláškou ministra spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody (Sochůrek, 2007, s. 37). **Účelem VTOS je obecně účel trestu, tedy ochrana společnosti před pachateli.** Je určen pro osoby, které jsou pravomocně odsouzeny za spáchaný trestný čin a trest si již odpykávají ve věznici (zákon č. 169/ 1999 Sb.). Odsouzený je přijímán na základě písemného pravomocného rozhodnutí vykonaného soudem o nařízení výkonu trestu a na základě výzvy soudu k nastoupení do výkonu trestu nebo soud vydá příkaz k dodání odsouzeného do výkonu trestu. Do výkonu trestu se odsouzený může dostat okamžitě, s policejním doprovodem, s odkladem nebo vůbec (Razsková, Hoferková, 2013, s. 87).

Vězeňské zařízení (věznice)

Dle statistické ročenky VSČR (2021) se v České republice nachází 25 věznic. Vězeňské zařízení neboli věznice je místo, kde si odsouzený vykonává svůj trest. Věznice jsou zřizovány nebo naopak rušeny ministrem spravedlnosti a jejich správa je vykonávána Vězeňskou službou. Do věznice odsouzený nastupuje na základě rozhodnutí soudu o zařazení do určitého typu věznice. Podle způsobu vnějšího střežení, režimu výkonu trestu, zajištění bezpečnosti a režimu výkonu trestu jsou věznice rozděleny na **věznice s ostrahou** a na **věznice se zvýšenou ostrahou**. Mimo dva uvedené základní typy jsou zřizovány zvláštní **věznice pro mladistvé**. V rámci jedné věznice mohou být zřízeny různé typy oddělení, pokud se tím neohrozí účel výkonu trestu (zákon č. 169/1999 Sb.).

Věznice s ostrahou

Věznice s ostrahou jsou rozděleny dle stupně zabezpečení na oddělení **s nízkým stupněm zabezpečení, se středním stupněm zabezpečení a s vysokým stupněm zabezpečení**. Do příslušných oddělení jsou odsouzení umísťováni na základě míry vnějšího a vnitřního rizika. Vnější riziko vykazuje míru nebezpečnosti odsouzeného pro společnost a vnitřní riziko představuje míru rizika ohrožení bezpečnosti během výkonu trestu s ohledem na individuální charakteristiku odsouzeného (zákon č. 169/1999 Sb.).

Věznice se zvýšenou ostrahou

Ve věznici se zvýšenou ostrahou se všichni odsouzení mohou pohybovat pouze za přímého dohledu zaměstnance Vězeňské služby. Jsou zde umísťováni zvláště nebezpečné osoby, osoby s trestem na dobu nejméně 8 let nebo osoby, které již z vazební věznice nebo VTOS uprchli (zákon č. 169/1999 Sb.).

Věznice pro mladistvé

Do věznice pro mladistvé jsou umísťováni odsouzení ve věku od 15 do 18 let. Tato doba se může vzhledem k osobnostním vlastnostem a délce trestu prodloužit (zpravidla do 19 let). Mladistvý má na rozdíl od dospělého člověka sníženou trestní odpovědnost. Protiprávní činy mladistvých jsou upraveny zákonem č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů. Podle uvedeného zákona se mladistvým ukládají všechna ochranná, výchovná a trestní opatření (Razsková, Hoferková, 2014, s. 38).

1.1.4 Podmíněné propuštění

Dle zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník může soud odsouzeného podmíněně propustit na svobodu, jestliže **odsouzený po právní moci rozsudku, zejména ve výkonu trestu svým chováním a plněním povinností prokázal polepšení a odpykal si již zákonem stanovenou dobu výkonu trestu**. Je u něj tedy předpoklad, že v budoucnu povede řádný život a soud zodpovídá za dovršení nápravy odsouzeného. Obecně platí, že odsouzený může být propuštěn po polovině vykonaného trestu. Pokud se ale jedná o odsouzeného, který dosud nebyl trestaný a nejedná se o zvláště závažný zločin, je možnost podmíněného propuštění již po první třetině vykonaného trestu.

Resocializace, reintegrace a recidiva

Prvním z uvedených pojmů je **resocializace**, čímž se podle Hartla, Hartlové (2000, s. 501) rozumí **opětovná socializace u člověka, který byl propuštěn z dlouhodobé vězeňské (nemocniční či ústavní) péče**. V průběhu resocializace dochází u jedince k výměně svých osvojených vzorců chování za ty společensky přijatelnější. Dalším důležitým pojmem je **reintegrace**, která spolu s resocializací usiluje o to, **aby byl propuštěný jedinec znovu integrován do skupiny, ze které byl z důvodu spáchané trestné činnosti vyloučen**. Reintegrací se za pomoci resocializace dosahuje toho, aby byl propuštěný jedinec znovu integrován do skupiny, ze které se na základně spáchání trestného činu vyřadil (Mařádek, 2005, s. 94). Posledním uvedeným pojmem je **recidiva**, představující **činnost, která již proběhla a je opakovaná**. S pojmem recidiva se pracuje ve spoustě vědních oborů. Z toho důvodu je místo pojmu „opakované kriminální jednání“ používán pojem „kriminální recidiva“ (Marešová a kol., 2011, s. 7).

1.2 Shrnutí

V úvodu první kapitoly jsou zmíněny pojmy týkající se penologie, penitenciární péče a postpenitenciární péče. **Penologie** je věda, zabývající se trestáním, výkonem trestu, účinky a efekty trestání, ale také hledá alternativní formy těchto trestů. V kapitole je zmínka o trestu, trestném činu a trestném řízení či o alternativních formách trestů. Následně se věnuje výkonu vazby, výkonu trestu odnětí svobody a druhům věznic v České republice. Výkon vazby a výkon trestu odnětí svobody jsou upraveny rozdílnými legislativními dokumenty. **Výkon vazby je upraven zákonem č. 293/1999 S., o výkonu vazby a vyhláškou č. 109/1994 Sb., kterou se vydává řád výkonu vazby. Výkon trestu odnětí svobody upravuje zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody.** V kapitole je následně zmínka o **podmíněném propuštění, upravené zákonem č. 40/2009 Sb., trestní zákoník**. Závěr kapitoly je věnován resocializaci, reintegraci nebo naopak recidivě. Penitenciární a postpenitenciární péče by se měly vzájemně prolínat a navazovat na sebe. **Tento proces je nazýván kontinuální péčí** (Černíková, Sedláček, 2002, s. 142). Z tohoto důvodu se v následující kapitole budeme zabývat penitenciární péčí, která je počátkem dlouhého procesu vedoucí ke zmíněné úspěšné resocializaci/reintegraci.

2 PENITENCIÁRNÍ PÉČE

Druhá kapitola je věnována penitenciární péči. Jedná se o péči poskytovanou osobám vězněným ve vazebních věznicích nebo ve věznicích. Druhá kapitola pojednává o nástupním oddělení a o programu zacházení, prostřednictvím kterého je penitenciární péče realizována. Za realizaci programu zodpovídají zaměstnanci věznic, o kterých se v této kapitole také zmíníme. Penitenciární péče ovlivňuje úspěšnost postpenitenciární péče, jedná se tedy o již zmíněnou kontinuální péči. Jelikož by měla penitenciární péče navazovat na postpenitenciární péči, je konec kapitoly věnovaný výstupnímu oddělení, které formuje příznivější podmínky k přípravě odsouzeného k přechodu do života ve společnosti.

2.1 Penitenciární péče

Penitenciární péče je upravena zákonem č. 140/2009 Sb., trestní zákoník, zákonem č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, zákonem č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody. Kromě toho také vyhláškou č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, vyhláškou č. 10/2000 Sb., o srážkách z odměny odsouzených a nařízením č. 365/1999 Sb., o odměňování odsouzených zařazených do zaměstnání. Raszková, Hoferková (2013, s. 6–7) uvádí, že **penitenciární péče výkon trestu nezkoumá, nýbrž se zabývá jeho účinky**. Koncepce vězeňství do roku 2025 (2016) definuje penitenciární péči jako **zacházení s osobou, která je ve výkonu vazby nebo ve VTOS**. Hlavní roli pro úspěšný výkon penitenciární péče hraje správně sestavený individuální program zacházení pro každého jedince ve VTOS, kterému je věnována samostatná podkapitola 2.3. Ve věznicích a vazebních věznicích jsou využívány moderní způsoby diagnostických metod pro zacházení s vězni. Přitom jsou dodržovány zásady individualizace programů zacházení a přípravy odsouzeného na přechod do společnosti. Zaměstnanci věznic by měli vnímat fakt, že vězeň bude jednoho dne propuštěn, z čehož vyplývá, že by měli být připravováni na propuštění a na opětovný život ve společnosti již ode dne nástupu do VTOS.

2.2 Nástupní oddělení

Po nástupu do výkonu trestu jsou odsouzení přibližně na jeden týden umístěni na příjímácké oddělení, na kterém mohou pobývat maximálně dva týdny. Na tomto oddělení je odsouzeným provedena vstupní lékařská prohlídka, jsou seznámeni se svými právy

a povinnostmi dle zákona č. 169/1999 Sb. a s vnitřním řádem dané věznice. Znalost o právech a povinnostech potvrdí svým podpisem ve své osobní kartě. Zároveň je odsouzenému vystaven průkaz totožnosti a stravovací průkaz, které musí nosit neustále u sebe. Po dobu na nástupním oddělení zaměstnanci věznice vězňům vyhotoví individuální penitenciární diagnózu. Tato diagnóza je podkladem pro vypracování komplexní zprávy o odsouzeném, pomocí které je tvořen individuální program zacházení (Raszková, Hoferková 2013, s. 88–89).

Do penitenciární diagnózy jsou zahrnovány:

- a) intelektuální schopnosti, typ chování, zájmy a záliby, problematické rysy osobnosti, závislosti, struktura osobnosti a socializační schopnosti,
- b) rozbor kriminogenní situace a motivace trestné činnosti a její zaměřenosti,
- c) potřeba vzdělávacích aktivit,
- d) profesionální předpoklady, poradenství o volbě povolání,
- e) zájmy a záliby pro volnočasové aktivity,
- f) zjištění aktuálních problémů (Černíková, Makariusová, 1997, in Raszková, Hoferková s. 90).

Po zpracování komplexní zprávy a programu zacházení je odsouzený předvolán před odbornou komisí, která s ním projedná obsah programu zacházení a je zvolen vychovatel, kterému bude svěřen do péče. Jakmile jsou hotová veškerá potřebná vyšetření je odsouzený přiřazen do konkrétního oddělení ve věznici (vyhláška č. 345/1999 Sb.).

2.3 Program zacházení

V dnešní době jsou **upraveny dle zákona č. 169/1999Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů a vyhláškou č. 345/1999Sb., vyhláškou ministerstva spravedlnosti, kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody**, a to na základě žádoucích změn v postojích a chování odsouzených (VSČR, 2023). Sochůrek (2007, s. 44) uvádí, že hlavním cílem programů zacházení s odsouzenými je vytvoření příznivých předpokladů pro úspěšnou reintegraci.

Program zacházení je jednou ze základních forem přímého a komplexního působení na odsouzeného ve VTOS. Vede odsouzeného k přijetí vlastní odpovědnosti za spáchaný trestný čin a k tomu, aby naplňovali účel trestu. Stanovuje se individuálně pro každého

odsouzeného s trestem odnětí svobody delším, než jsou 3 měsíce. **Program zacházení definuje metody, jakými se bude zacházet s odsouzenými, kterými bude co nejlépe dosahováno výchovných cílů.** Také určuje, jakým způsobem bude odsouzený zaměstnáván, jaká bude jeho účast na pracovních terapiích, vzdělávání nebo jiných činnostech podporujících jeho předpoklady pro budoucí samostatnost ve společnosti (VSČR, 2023). Podle koncepce vězeňství do roku 2025 (2016) program zacházení sestavuje speciální pedagog a zároveň zodpovídá za jejich odbornou úroveň včetně aktualizací programu zacházení v průběhu výkonu trestu. Na základě doporučení komise je schválen ředitelem věznice nebo jeho zástupcem. Od 1. 3. 2015 platí rozsáhlá novela řádu o VTOS, která zavedla rozdělení druhů programů zacházení podle míry rizik (program minimálního zacházení, program standardního zacházení, program speciálního zacházení, program výstupního zacházení). Pokud nastane situace, že si odsouzený nezvolí žádnou z navržených alternativ programu zacházení, stanoví se mu minimální program zacházení, jehož základ je tvořen z pracovních aktivit odpovídajících zdravotnímu stavu odsouzeného. O tom, zda byl program zacházení úspěšný nebo ne rozhodují vychovatelé zároveň s odsouzenými, kteří se na aktualizaci programu zacházení aktivně podílejí.

2.3.1 Členění programu zacházení

Koncepce vězeňství do roku 2025 (2016) člení program zacházení do následujících aktivit:

- a) pracovní aktivity,
- b) vzdělávací aktivity,
- c) speciálně výchovné aktivity,
- d) zájmové aktivity,
- e) oblast utváření vnějších vztahů.

V rámci pracovních aktivit jsou odsouzení povinni zajišťovat práci potřebnou k zajištění každodenního provozu věznice (úklid, práce v kuchyni, ve skladu, údržba, brigády v rámci věznice). Odsouzení mají možnost pracovat jak ve vnitřních pracovištích věznice, tak i mimo věznici. Vzdělávací aktivity probíhají v rámci školského vzdělávacího střediska. V rámci formálního vzdělávání si mohou odsouzení doplnit základní vzdělání nebo se vyučit ve tříletém učebním oboru obrábění kovů. V rámci neformálního vzdělávání mohou chodit do různých kroužků, které jsou realizovány na pokojích odsouzených (kroužky cizích jazyků – anglický jazyk, německý jazyk, španělský jazyk, francouzský jazyk, kurzy

výchovy k občanství, kurzy drogové problematiky, vědomostní soutěže, sociálně právní poradenství, práce na PC, besedy k vybraným tématům aj.). Cílem speciálně výchovných aktivit je snaha o rozvoj sociálních dovedností, právního vědomí, společenského chování a zvládání stresových situací odsouzených. Tyto aktivity zahrnují komunikační dovednosti, biblioterapii, základy interpersonální komunikace, přednášky o aktivním stylu života, zvládání stresu a napětí, hudební relaxace, duchovní aktivity. Mezi zájmové aktivity můžeme zařadit šachy, společenské hry, stolní tenis, sportovní hry, posilovna nebo hudební kroužky.

Koncepce vězeňství do roku 2025 (2016) uvádí speciální výchovné postupy u odsouzených:

- a) individuální formy práce – v rámci individuální formy práce se provádí intervence (krizové, ventilační, poradenské, aberační, informativní), diagnostická vyšetření, tvorba programu zacházení, vyšetření odsouzeného, sociálně právní poradenství, rozpravy s duchovním, pracovní terapie,
- b) skupinové formy práce – v rámci skupinové formy práce jsou prováděny kognitivně-behaviorální techniky, besedy, přednášky a setkání se sociálními kurátory či pracovníky Probační a mediační služby České republiky (dále jen PMS ČR).

V kontextu oblastí utváření vnějších vztahů je kladen důraz na udržení kontaktu s rodinou, na podporu sociálního zázemí a pomoc při ukončování výkonu trestu. Mimo uvedené aktivity mohou odsouzení docházet do knihovny nebo mají ve vyhrazeném čase možnost sledovat programy či filmy v televizi, které pedagog uznal za vhodné (Koncepce vězeňství do roku 2025, 2016).

2.3.2 Typy programů zacházení

VSČR (2023) uvádí 2 programy zacházení pro odsouzené s trestnou činností:

- a) Program 3Z – je určen pro odsouzené s trestnou činností spojenou převážně s majetkem a připravují se na případné podmíněné propuštění nebo propuštění po odpykání trestu odnětí svobody. Tento program je uskutečňován 2x za rok a v současné době je v ČR realizován v 16 věznicích. Do tohoto programu se mohou hlásit i dobrovolní zájemci, ale pro vybrané osoby je účast povinná,
- b) Program 213 - je určen pro odsouzené, kteří zanedbávali povinnou výživu. Veřejnost zanedbávání povinné výživy vnímá jako lehčí trestný čin a často tuto trestnou činnost

mnohdy podceňuje. Nový trestní zákon č. 40/2009 Sb. však tuto trestní sazbu výrazně zpřísnil, a to až na dobu 5 let odnětí svobody. Poprvé se uskutečnil na jaře roku 2009 a poté se stal povinnou aktivitou programu zacházení pro všechny odsouzené ve Věznici Karviná, kde si odpykávají trest odnětí svobody z důvodu zanedbání povinné výživy. Velmi přínosnou aktivitou programu zacházení je také dluhové poradenství s názvem Dluhy a jejich řešení, vedené sociálním pracovníkem.

2.4 Odborní zaměstnanci

Práce odborných zaměstnanců ve věznicích je, jak jsme již zmínili, velmi důležitá pro efektivní působení penitenciární péče. Zaměstnanci jsou ti, kdo mají na starosti programy zacházení a tím je výchovně působeno na jedince ve VTOS. Následující podkapitola je o možnostech uplatnění odborných zaměstnanců ve věznicích v sociální oblasti.

2.4.1 Sociální pedagog

Ve věznicích může sociální pedagog pracovat na pozicích sociálního pracovníka, speciálního pedagoga, pedagoga volného času nebo vychovatele. Uvedené pracovní pozice si rozebereme v následujících podkapitolách. Jeho práce je upravena zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách nebo zákonem 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, do kterých se jeho náplň práce prozatím podařilo pouze zakomponovat. V rámci zákona o sociálních službách působí výchovně ve volném čase, poskytuje sociálně – poradenské činnosti vykonávané na základě diagnostiky a analýzy problému či životní situace a provádí reedukační a resocializační péči i terénní práce. Spolupracuje s rodinnými příslušníky nebo s jinými pedagogickými či sociálními pracovníky. Dále upevňuje rozvoj osobnosti, který směřuje ke správnému stylu života, poskytuje odbornou pomoc a podporu a provádí sociální prevenci (Kraus, 2008, s.198–200).

Nebo je jeho náplň práce, jak jsme již zmínili výše, upravena zákonem č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů. Tento zákon definuje, že pedagogickým pracovníkem je ten, kdo vykonává přímou vyučovací, výchovnou, speciálně-pedagogickou nebo pedagogicko-psychologickou činnost s pomocí přímého působení na vzdělávaného. Přitom je uskutečňována výchova a vzdělávání na základě zvláštního právního předpisu.

2.4.2 Sociální pracovník

Práce sociálního pracovníka je upravena dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Jeho náplní práce je pomáhat odsouzeným s plynulým přechodem zpět do běžného života po jejich propuštění. Poskytuje sociálně-právní nebo rodinné poradenství osobám ve vazební věznici nebo osobám ve VTOS. Dále má na starosti administrativu a pomáhá odsouzeným s nalezením stabilního zaměstnání, pomáhá s bydlením nebo s vyřizováním osobních dokladů. Je zásadním pracovníkem při propouštění odsouzeného, protože spolupracuje s venkovními organizacemi jako např. s PMS ČR, azylovými domy, úřady práce či charitami, které zastávají postpenitenciární péči. Vypracovává sociální diagnózu, individuální socioterapeutický plán a sociální posouzení odsouzených. Sociální pracovník také zprostředkovává kontakty s orgány sociálního zabezpečení i s dalšími státními i nestátními institucemi (Úřad práce, PMS, nadace, sdružení apod.), které jsou rozebrány ve třetí kapitole této práce (NGŘ VSČR č. 26/2006 Sb.).

2.4.3 Speciální pedagog

Náplň práce speciálního pedagoga je upravena zákonem č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů. Speciální pedagog vypracovává individuální programy a rozděluje vězně do jednotlivých oddílů ve věznici. Usměrnjuje výkon práce pedagogů volného času a vychovatelů a je odborným poradcem ředitele věznice v oblastech týkajících se pedagogické oblasti v rámci VTOS, a to z hlediska odsouzených i zaměstnanců. Pomáhá s diagnostikou odsouzeného a se sestavením programu zacházení v rámci penitenciární péče. Následně se podílí na výběru odsouzených k zařazení do jednotlivých pracovních, vzdělávacích, volnočasových a výchovných aktivit a zachází podle individuálního programu, jehož pomocí mají vězni po dobu ve věznici docílit určitého pokroku. Poskytuje poradensko-pedagogickou pomoc a individuální pedagogickou péči. Hledá možné příčiny vzniku nekázně a podává návrhy na opatření k jejich řešení, eliminaci i jejich předcházení. Účastní se při podávání návrhu o přerušení VTOS, schvaluje pohyb odsouzených mimo věznici či její dočasné opuštění a účast na akcích mimo věznici. Pomáhá s výběrem vhodné práce pro odsouzené, povoluje návštěvy bez sluchové nebo zrakové kontroly a přeřazení odsouzených do jiných typů věznic či jejich úplné přemístění (NGŘ VSČR č. 26/2006 Sb.).

2.4.4 Pedagog volného času

Pedagog volného času pracuje podle zákona č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících. V jeho kompetencích je organizace vzdělávacích a sportovních aktivit, pomocí kterých je vytvářeno příznivé sociální klima a snadněji dochází k naplňování cílů programů zacházení. Pořádá pro odsouzené skupinové, zájmové, individuální a terapeutické činnosti, ale také ve spolupráci s ostatními zaměstnanci věznice pořádá hromadné volnočasové akce (NGŘ VSČR č. 26/2006 Sb.).

2.4.5 Vychovatel

Práce vychovatele je upravena zákonem č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů. Stará se o komplexní výchovné, preventivní diagnostické a vzdělávací aktivity cílené na rozvoj osobnosti jedince v celém jeho rozsahu a na socializaci, resocializaci a reedukaci. Vychovatel realizuje kázeňskou pravomoc, vyhotovuje návrhy k přerušení VTOS, schvaluje pohyb mimo věznici, její dočasné opuštění a účast na akcích mimo věznici. Má na starosti vedení osobních karet odsouzených, prozkoumává možné důvody vzniku nekázně a podává návrhy na příslušná opatření k jejich řešení, eliminaci a předcházení a zajišťuje organizaci chodu příslušného oddělení. Dále spolupracuje s dozorcí a zabývá se povinnostmi a právy odsouzených. Vychovatel se také zabývá sociálními vztahy a celkovou atmosférou mezi odsouzenými. Spolu s ostatními odbornými zaměstnanci přispívá na sestavení speciálních programů zacházení pro jemu svěřené odsouzené a zároveň sleduje jejich účast v programu zacházení a následné změny v jejich chování (NGŘ VSČR č. 26/2006 Sb.).

2.4.6 Psycholog

Náplň práce psychologa je upravena dle zákona č. 96/2004 Sb., o podmínkách získávání a uznávání způsobilosti k výkonu nelékařských zdravotnických povolání a k výkonu činnosti souvisejících s poskytováním zdravotní péče a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o nelékařských zdravotnických povoláních). Jeho odborná pomoc je často vyhledávána nejen ze strany odsouzených, ale i ze strany zaměstnanců a zároveň s poradenstvím má významný podíl při skládání vězeňského personálu. S odsouzenými pracuje na základě psychologických diagnóz, podle kterých se rozhoduje o vhodném programu zacházení pro vězně. Sezení s psychologem je možné provést formou skupinové terapie či individuálního docházení (NGŘ VSČR č. 26/2006 Sb.).

2.5 Výstupní oddělení

Výstupní oddělení je upraveno zákonem č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů. Cílem výstupního oddělení je snaha jedincům po dlouhodobém pobytu ve VTOS zajistit plynulý přechod do společnosti formou vytváření a prohlubování návyků a dovedností, které jsou potřebné k vedení řádného života na svobodě. Umístění odsouzeného do výstupního oddělení je realizováno na základě návrhu odborných zaměstnanců, po schválení ředitelem věznice. Dle platných norem mají na výstupní oddělení nárok odsouzení s trestem delším než 3 roky a odsouzení, kteří vyžadují pomoc s vytvářením příznivých podmínek pro samostatný způsob života. Nárok mají také odsouzení před možným podmíněným propuštěním (půl roku před eventuálním skončením výkonu trestu). Přechod na výstupní oddělení není povinný a odsouzený má právo přesun odmítnout. Ve výstupním oddělení ve věznici se nachází v každé ložnici televizor. Mimo ubytovacích prostor je součástí kulturní místnost, sušárna, kuchyň, jídelna vybavená nádobím, elektrickým sporákem, lednicí, mikrovlnou troubou a víceúčelová terapeutická místnost sloužící k realizaci výchovných, speciálních a terapeutických aktivit. Odsouzení mají také možnost si sami vyprat, vyžehlit si, vysušit si prádlo nebo si vyzkoušet škálu jiných domácích prací (VSČR, 2023).

Odsouzený může být propuštěn z výkonu trestu jestliže (Raszková, Hoferková, 2013, s. 92-93):

- a) uplynula doba výkonu trestu,
- b) byla udělena milost prezidentem republiky nebo ministrem spravedlnosti,
- c) byla udělena amnestie,
- d) státní zástupce nařídil propuštění při výkonu dozoru nad výkonem trestu,
- e) soud vydal do věznice písemný příkaz o propuštění odsouzeného na svobodu,
- f) soud rozhodl o podmíněném propuštění z výkonu trestu.

V den propuštění dostane odsouzený všechny své věci a doklady osobní totožnosti zpátky. Je mu provedena lékařská prohlídka a vyhotoví se mu potvrzení o propuštění. Propouštěcí hodiny jsou ve všech věznicích od 8:00 do 16:00 hodin (Raszková, Hoferková, 2013, s. 92-93).

2.6 Shrnutí

V úvodu druhé kapitoly jsou uvedeny definice penitenciární péče. Penitenciární péče se dá shrnout na aktivity směřující k rozvoji osobnosti odsouzených osob. Dále je v kapitole zmíněno nástupní oddělení. **Po dobu pobytu na nástupním oddělení je vězňům sestavován individuální program zacházení. Úkolem programu zacházení je vedení odsouzených k úspěšné resocializaci** tím, že si budou odsouzení po propuštění schopni najít stabilní zaměstnání, navázat sociální vztahy či si najdou bydlení. Do programu zacházení jsou zařazeny veškeré aktivity (pracovní, vzdělávací, speciálně výchovné, zájmové a oblast utváření vnějších vztahů). Programy zacházení mají na starosti zaměstnanci věznic. V kapitole je zmíněno možné uplatnění sociálního pedagoga a jeho pracovní náplň. Konec kapitoly je věnován **výstupnímu oddělení, které odsouzeným napomáhá k plynulejšímu přechodu do společnosti formou prohlubování návyků a dovedností**. Výstupní oddělení není podmínkou a odsouzení mohou nabídku přesunu na toto oddělení odmítnout. Před končícím výkonem trestu nastupuje na řadu již postpenitenciární péče, která odsouzené vede k úspěšné resocializaci, proto je v následující kapitole popsán celý proces postpenitenciární péče.

3 POSTPENITENCIÁRNÍ PÉČE

Poslední, třetí kapitola pojednává o postpenitenciární péči, která navazuje na péči penitenciární. Cílem této kapitoly je uvedení do problematiky přechodu osob propuštěných z VTOS do společnosti, obnovení jejich sociálních kompetencí a překonání jejich prvotních problémů na svobodě. Jsou zde uvedeny definice postpenitenciární péče, kdy se jedná o péči představující jednu ze sekundární či terciární formy prevence. Především se jedná o ochranu jedinců i společnosti před recidivou kriminálního jednání či závislostí aj. Dále jsou zde uvedeny typy státních a nestátních/neziskových organizací pomáhajících osobám propuštěným z VTOS. Konec kapitoly je věnován reintegraci, která postpenitenciární péči uzavírá. Reintegrace je složitým procesem, při kterém se osoby po VTOS potýkají s překážkami, jako jsou zejména nezaměstnanost, zadluženost nebo jim schází stabilní zázemí/podpora.

3.1 Postpenitenciární péče

Raszková, Hoferková (2014, s. 109) uvádí, že by se postpenitenciární péče měla prolínat s penitenciární péčí a měla by zahrnovat sociální služby propuštěným osobám z VTOS. Zároveň se jedná o specifický druh sekundární a zejména terciární prevence. V užším smyslu ji chápeme pouze jako péči poskytovanou odsouzeným po VTOS, která je dobrovolná, je mimo zařízení věznic a realizuje se formou sociální pomoci a péče. Ve smyslu širším se jedná o péči osob po VTOS, ale mimo dobrovolnou péči má i nucenou formu povinného dozoru (kontrola). Můžeme ji chápat i v nejširším pojetí, a to jako bezplatnou a dobrovolnou péči poskytovanou všem pachatelům; pomoc v momentě konfliktu se zákonem v přípravném trestním řízení. **Hlavním cílem postpenitenciární péče je reintegrace jedince do společnosti** (snaha o obnovení vztahů s rodinou, blízkými, nalezení zaměstnání, ubytování apod.). Černíková (2005, s. 149) podotýká, že se jedná o péči neboli zacházení s klientem, který byl propuštěn z vězeňského zařízení nebo si odpykával jiný alternativní trest. Činnosti prováděné v rámci usilování o reintegraci pachatelů trestného činu se zaměřují převážně na faktory způsobující recidivu. Osobám je při reintegraci pomáháno se zařizováním bydlení, s prací, závislostmi, zadlužeností a se stabilizací rodinného prostředí. Tyto aktivity jsou zahrnuty v rámci státních institucí, tak i v neziskovém sektoru a subjektů typů náboženských spolků či církví. Návrat vězněného do společnosti je problémem, kterým se spolu s penologií zabývá i psychologie, pedagogika, andragogika, právnické vědy, sociologie a další sociální vědy. Přechod

vězněného z VTOS na svobodu je považováno za velmi náročnou životní situaci. Černíková s kolektivem (2008, s. 2013) na postpenitenciární péči nahlíží jako na specifickou oblast, představující sociální péči o člověka, který prošel trestním řízením a VTOS nebo ochranným léčením a ochranou výchovou. Dle koncepce rozvoje probace a mediace o roku 2025 (2016) je v rámci postpenitenciární péče nejnovějším úkonem Koncepce rozvoje probace a mediace.

Nejčastější činnosti poskytované v penitenciární péči:

- a) pomoc odsouzenému s kontaktováním rodiny, s osobními doklady, s bydlením a zaměstnáním,
- b) doprovázení klienta při vyřizování administrativy,
- c) dávky v hmotné nouzi,
- d) pomoc s dluhy (Hendrych, 2010 in Raszková, Hoferková, s. 109-110).

3.2 Státní subjekty provádějící postpenitenciární péči

Instituce provádějící postpenitenciární péči jsou rozděleny na státní a nestátní subjekty. Mezi státní subjekty řadíme PMS a práci sociálních kurátorů. Nestátní subjekty rozdělujeme podle činnosti na poradenskou, poskytující materiální pomoc a sociální péči.

3.2.1 Probační a mediální služba České republiky (PMS ČR)

PMS ČR je od 1. 1. 2001 **upravena zákonem č. 257/2000 Sb., o Probační a mediální službě a o změně zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákonem č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, a zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.** Důvodem pro vznik této instituce především spočíval v zavádění alternativních trestů a opatření, což si vyžádalo specializovanou justiční složku, která by mohla výkon těchto alternativ zajišťovat (Raszková, Hoferková, 2014, s. 128).

Pravomoci a náplň práce probačního úředníka jsou specifikovány v zákoně č. 141/1961, Sb., o trestním řízení soudním. Základní organizační normou je stanoven Organizační řád PMS ČR. Spolupráce s pracovníky PMS v průběhu VTOS poskytuje odsouzeným možnost aktivně se připravit na přechod z věznice na svobodu a na plnění podmínek, které mohou být při podmíněném propuštění stanoveny soudem (PMSČR, 2023).

Cílové činnosti PMS:

- a) participace poškozeného – snaha poškozeného zapojit do procesu vlastního odškodnění a obnovení pocitu osobního bezpečí, integrity a důvěry ve spravedlnost,
- b) integrace pachatele – snaha obviněného; pachatele začlenit do společnosti bez dalšího porušování zákonů (integrace je proces usilující k obnově seberealizace, k respektu obviněného k právnímu stavu společnosti a jeho uplatnění),
- c) ochrana společnosti – chrání společnost účinným řešením proti nebezpečným a konfliktním stavům, které souvisejí s trestním řízením a efektivním zajištěním realizace uložených alternativních trestů (PMSČR, 2023).

Probace

Pojem probace pochází z latiny a znamená „zkoušení, ověřování“. Účelem probace je nejen **kontrola chování odsouzeného, ale také jeho odborné vedení a vedení k tomu, aby začal vést řádný život**. V případě, že se soudce či státní zástupce rozhodne sledovat a kontrolovat chování pachatele po určitou dobu, je mu uložen probační dohled. Prostřednictvím svých pracovníků vykonává dohled PMS v okrese, ve kterém odsouzený bydlí nebo se dlouhodobě zdržuje. **Dohled znamená pravidelný osobní kontakt odsouzeného s probačním úředníkem**, kdy odsouzený musí docházet do střediska PMS. Dohled se koná formou individuálních konzultací pracovníka s pachatelem, ale také za pomoci osobních návštěv v místě pachatelova bydliště. V rámci dohledu úředník odsouzenému napomáhá s řešením jeho problémů, s hledáním zaměstnání, s dluhy nebo se závislostmi. Také vede odsouzeného k převzetí vlastní odpovědnosti za spáchaný trestný čin. Pokud odsouzený nespĺňuje podmínky dohledu, může být zastavené trestní řízení opět obnoveno. Během zkušební doby se kontroluje, zda pachatel vede spořádaný život a plní uložené přiměřené povinnosti a omezení (např. nepřítomnost alkoholu, omamných a psychotropních látek aj.), ale také je pachatelům nabízena nezbytná pomoc při řešení jejich obtížných životních situací, popř. poskytnutí důležitých kontaktů (např. Úřady práce, Občanské a dluhové poradny, psychologické služby, K–centra a další služby drogově závislým). Cílem probačního úředníka je namotivovat pachatele k řešení problémů, které souvisejí s trestnou činností, a tím mu napomáhá k vytváření podmínek pro reintegraci do společnosti. Probační úředník v průběhu spolupráce s odsouzeným sbírá a ověřuje potřebné informace, které budou potřeba při soudním jednání o rozhodování o žádosti o podmíněčné propuštění z věznice (PMSČR, 2023).

Mediace

Pochází z latinských slov „medius, medias, což znamená „střed, prostřední“. Dle zákona o PMS se mediací rozumí: „**Mimosoudní zprostředkování za účelem řešení sporu mezi podezřelým nebo obviněným a poškozeným a činnost směřující k urovnání konfliktního stavu vykonávaná v souvislosti s trestním řízením.** Mediace lze provádět jen s výslovným souhlasem podezřelého nebo obviněného a poškozeného“ (zákon č. 257/2000 Sb.). Mediace provádí úředníci tzv. mediátoři. Samotná mediace může být prováděna kdykoliv po dobu trestního řízení. Mediace má za úkol vytvořit dohodu, která je srozumitelná, reálná a přijatelná pro všechny strany zúčastněných (PMSČR, 2023).

Parole

Pochází z francouzštiny a znamená „slovo, výpověď“. **Jedná se o podmíněné propuštění z VTOS s dohledem.** Odsouzený má ve věznici možnost v rámci své přípravy na podmíněné propuštění požádat o spolupráci probačního úředníka, a to prostřednictvím sociálního pracovníka, vychovatele nebo jiného odborného zaměstnance oddělení výkonu trestu. Spolupráce s pracovníky PMS v průběhu VTOS dává odsouzeným možnost aktivně se připravit na přechod z věznic zpátky na svobodu a na plnění podmínek, o kterých může soud při podmíněném propuštění rozhodnout (PMSČR, 2023).

3.2.2 Sociální kurátor

Náplň a práce sociálního kurátora je upravena zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů a zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů. Sociální kurátor je specializovaným pracovníkem pro zletilé, sociálně rizikové klienty, osoby sociálně vyloučené, osoby nacházející se v hmotné nouzi nebo osoby těmito jevy ohrožené. S odsouzeným navazuje kontakt již v momentě, kdy je proti osobě zahájeno trestní řízení. Zaměřuje se na práci s klientem ve všech fázích trestního řízení a po jeho skončení, to je ve výkonu trestu odnětí svobody, ve výkonu vazby, i na svobodě. Jeho hlavní náplní práce je snaha o vytvoření socioterapeutického vztahu, spolupracuje s blízkými odsouzeného, pomáhá s osobními záležitostmi (hmotné dávky, bydlení) a eliminuje počty sociální izolace odsouzených. Obecně napomáhá klientům a podporuje je za účelem prevence sociálního vyloučení a jejich následného začlenění do společnosti. Sociální kurátor spolupracuje s VSČR, správními úřady či s PMS (Gojová, 2007, s. 13-14).

Sociální kurátor poskytuje služby především osobám:

- a) proti kterým je vedeno trestní řízení, popř. jim byl VTOS podmíněně odložen a tuto pomoc potřebují ke zdoání nepříznivých sociálních dopadů,
- b) propuštěným z VTOS,
- c) závislým na omamných či psychotropních látkách,
- d) žijícím v nedůstojných podmínkách,
- e) které jsou propuštěny ze školských zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy po dosažení zletilosti (Černíková, 2008, 220-221).

Kurátor pro děti a mládež

Kurátor pro děti a mládež je specializovaným pracovníkem oddělení sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD). Řídí se zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, zákonem č. 89/2012 Sb., občanský zákoník a zákonem č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže).

Dle zákona č. 359/1999 Sb. se kurátor pro děti a mládež zabývá:

- a) nezletilými dětmi ve věku do patnácti let, které se dopustily trestného činu,
- b) mladistvými ve věku od patnácti do osmnácti let, u kterých bylo zahájeno trestní stíhání, nebo se dopustili přestupku,
- c) dětmi a mladistvými s opakujícími se poruchami chování závažného charakteru (toulání, útěky z domova, závislosti, agrese atd.).

3.3 Nestátní subjekty provádějící postpenitenciární péči

Vedle státních organizací zajišťujících postpenitenciární péči máme i nestátní/neziskové organizace/instituce. **Cílem neziskových organizací je podpora reintegrace osob, které se dostali do rozporu se zákonem. Pomáhají udržovat kontakt s rodinou, s utvářením představ o životě po VTOS, se zajištěním sociálního zázemí a s řešením různých závislostí.** Mezi nestátní subjekty řadíme církevní, občanská a charitativní sdružení a organizace, nadace nebo nadační fondy, které poskytují různé druhy sociální pomoci (VSČR, 2023). Černíková (2008, s. 244) je rozděluje na:

1. *Instituce poskytující materiální pomoc* (charity poskytující jídlo, oblečení a další potřebné věci):

- c) ADRA – charitativní organizace adventistické církve (pomoc s lepším životem),
- d) Česká katolická charita (azylové domy, chrání práva a důstojnost každého člověka),
- e) Český červený kříž.

2. *Instituce poskytující poradenskou pomoc v situaci nouze* (poskytující bezplatné poradenství):

- a) Telefonická krizová intervence (krizová práce s klientem formou jednorázového či opakovaného telefonického kontaktu),
- b) sdružení Podané ruce o. p. s.,
- c) SOS centrum Diakonie Českobratrské církve evangelické,
- d) komunitní centra,
- e) společnost pro pomoc vězněným a pronásledovaným,
- f) EXODUS – středisko křesťanské pomoci mladým v krizi,
- g) Klíč – nadace,
- h) terénní programy (streetwork),
- i) Domov Matky Terezy,
- j) sdružení pro pomoc propuštěným vězňům a lidem v nouzi.

3. *Instituce poskytující sociální péči* (dočasné stravování, hygienické potřeby, ubytování, zdravotní péči a integrativní program):

- a) azylové domy,
- b) Armáda spásy,
- c) noclehárny,
- d) sdružení Naděje.

Jednou z největších a nejvýznamnějších neziskových organizací je Centrum RUBIKON, které pomáhá lidem s jejich změnou a nápravou minulosti. Podporují klienty v získání a udržení si bydlení a práce, pomáhají se zadlužeností a s přijetím vlastní odpovědnosti. Jejich cílem je odstraňovat překážky, které jedincům brání ve vedení řádného života (předsudky). Cílem tedy je opětovně začlenit jedince s trestnou minulostí do společnosti, uplatnit je na trhu práce, rozvíjet jejich schopnosti a sociálně či pracovně je integrovat (rubikoncentrum.cz, 2023).

3.4 Resocializace

Do VTOS jedinci většinou přicházejí z nepříznivého prostředí. Společnost tyto jedince považuje za rizikové a jejich sociální vztahy jsou narušené. Je k nim potřeba přistupovat individuálně na základě jejich potřeb a s pomocí resocializačního úsilí se snažit o jejich sociální adaptaci (Suchý, 1991, s. 101). **Resocializací se rozumí úspěšné znovu začlenění jedince do společnosti, ze které byl vyloučen** (Mařádek, 2005, s. 94). Giddens (1999, s. 58) resocializaci chápe jako první krok, který je podstatný pro úspěšný průběh reintegrace. Mezi resocializací a reintegrací je značný rozdíl. Pro úspěšnou reintegraci musí mít motivaci sám pachatel, ale také ho musí chtít daná společnost přijmout. „Jedná se spíše o postupný proces dozrávání, změny sítí vrstevníků a ostatních vztahů a různých životních událostí, které kolidují s kriminálními zájmy jedince“ (Polišenská a kol., 2016, s. 401). Veteška (2015, s. 26) resocializaci v postpenitenciárním prostředí vnímá jako složitý proces změny a nápravy neuspokojivé socializace, která bývá také nazývána korektivní socializací či penitenciární resocializací. Dle koncepce vězeňství do roku 2025 (2016) odsouzení pachatelé trestného činu k nepodmíněnému trestu odnětí svobody a jeho následný nástup do věznice sice naplňují pravomocné rozhodnutí soudu a uzavře se tím případ, ale určitě se nejedná o konec zacházení s pachatelem. Pachatel teprve vstupuje do procesu, který chce docílit úspěšné reintegrace do společnosti.

Resocializace u odsouzených představuje pozitivní změnu v chování, která vede k reintegraci do společnosti. Výsledkem by mělo být přijetí vlastní odpovědnosti jedince za své činy a jeho samostatnost. Při reintegraci je nabízena pomoc s bydlením, prací, závislostí, zadlužeností a se stabilizací rodinného prostředí. Tyto aktivity jsou zahrnuty v rámci státních institucí, v neziskového sektoru a u náboženských spolků či církví (Černíková, Firstová, 2006).

3.4.1 Resocializační programy

Resocializační programy jsou poskytovány nestátními neziskovými organizacemi nebo PMS a ministerstvo spravedlnosti je podporuje dotačními tituly. **Resocializační program je velmi promyšlená, intenzivní a časově omezená práce s pachatelem. Usiluje o dosažení pozitivní změny chování, o to, aby osoby po VTOS nahlížely na kriminální chování jako na něco nepřipustného, aby přijaly vlastní odpovědnosti za spáchanou trestnou činnost, a aby se začlenily do společnosti bez dalšího kriminálního chování.**

Resocializační programy mohou mít podobu individuálního, skupinového nebo kombinovaného setkání. Do některých programů může být zapojována také pachatelova rodina nebo komunita, ve které pobývá. Podstatou je, že je program pro pachatele uskutečňován v přirozeném prostředí bez narušení sociálních vazeb a každodenních pracovních či školních povinností. Programy jedince podporují a provázejí životem, nabízí jim sociální, právní a dluhové poradenství, psychoterapii, zprostředkovává pro ně kontakty nebo jim pomáhá s adaptací (PMSČR, 2023).

3.4.2 Druhy resocializačních programů

Resocializační programy jsou určeny dospělým nebo mladistvým pachatelům. Také se mohou zaměřovat pouze na určitou skupinu pachatelů, jako jsou osoby trestané poprvé, recidivisté, pachatelé závislí na užívání návykových látek, agresivní pachatele apod. Mladistvé pachatele řadíme do tzv. probačních programů schválených ministrem spravedlnosti. PMS má k dispozici pět specializovaných pracovišť zaměřených na poskytování resocializačních programů. V současné době působí v pěti lokalitách – v Praze a vybraných střediscích Služby v severočeském, jihočeském, západočeském a severomoravském soudním kraji (PMSČR, 2023). Lektoři vybraných programových center realizují následující tři resocializační programy:

- a) Vnímám i Tebe – tento program je určený pro dospělé pachatele. Cílem je posílit náhled pachatele na jeho kriminální jednání a na rizikové faktory s ním souvisejí. Také rozvíjí jeho empatii, uvědomění si dopadů trestné činnosti na svůj život, život blízkých i život obětí. Dále usiluje o to, aby převzal za své jednání vlastní odpovědnost a zajistil poškozeným osobám nápravu za způsobené újmy,
- b) Program pro řidiče – tento program je určený pro dospělé pachatele, kteří se dopustili trestné činnosti v oblasti dopravy, včetně činů, které byly způsobeny pod vlivem návykových látek. Program cílí na rozpoznání spouštěčů a projevů rizikového

chování. Hlavním cílem tohoto programu je naučit pachatele řešit kritické situace novým a lepším způsobem, než tomu bylo doposud a upevňovat jejich žádoucí postoje i chování,

- c) Punkt Rodina – tento program je určený pro mladistvé pachatele. Cílem programu je posílit silné stránky mladistvých a naučit je novým a lepším způsobům, jak dosahovat svých cílů bez konfliktů se zákonem. Směřuje mladistvé k tomu, aby měli své chování za každé okolnosti pod kontrolou (PMSČR, 2023).

3.5 Shrnutí

V závěrečné kapitole teoretické části přišla na řadu postpenitenciární péče. V úvodu této kapitoly byly zmíněny definice postpenitenciární péče, **kdy se jedná o prevenci před recidivou u osob propuštěných z VTOS**. Dále jsou zde zmíněny subjekty postpenitenciární péče, jako jsou státní organizace jako je PMS a práce sociálního kurátora a nestátní organizace, kterými mohou být např. fondy, nadace či sdružení. Mezi nejznámější neziskové organizace se řadí Český červený kříž nebo Podané ruce o. p. s. **Postpenitenciární péče je základním nástrojem k úspěšné resocializaci a reintegraci**. Poslední kapitola je věnována resocializaci a jednotlivým druhům resocializačních programů. Tato kapitola je v teoretické části umístěna až na posledním místě, protože resocializace je poslední fází procesu postpenitenciární péče, jež navazuje na praktickou část bakalářské práce, která se zabývá **osobními zkušenostmi osob po výkonu trestu odnětí svobody s procesem penitenciární a postpenitenciární péče**.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 VÝZKUM

Výzkumné šetření se zabývá **hodnocením osobních zkušeností osob po výkonu trestu odnětí svobody s procesem penitenciární a postpenitenciární péče.**

Aktuální penologický výzkum (VSČR, 2023) se zabývá především zjišťováním efektivity odborného zacházení s osobami ve VTOS s cílem hledat a poté převádět mechanismy k lepší efektivitě výchovných metod. Tyto metody jsou nutné pro úspěšnou resocializaci vězňených osob po propuštění a následně ke snížení kriminální recidivy. Vězeňská služba ČR (dále je VSČR) spolupracuje s různými organizacemi, jako jsou: Sociální ústav Akademie věd ČR nebo Institut pro kriminologii a sociální prevenci.

V České republice není ohraničeno období, ve kterém by se recidiva sledovala, ale stát s ní bojuje a každou z nich bere jako výzvu, kterou chce pokořit. Usiluje o její zmírnění pomocí různých opatření a činností jako je motivování odsouzených k životu, pomoc se zprostředkováním kontaktů, s bydlením nebo pomoc se závislostmi apod. Každopádně tyto činnosti proti rostoucí recidivě jsou zatím pouze částečné a pro úspěšné zmírnění recidivy je potřeba provázanost veškerých preventivních faktorů (VSČR, 2021).

Údaje ze statistických přehledů o kriminalitě a VSČR (2019) vykazují, že pro skončení s recidivou je nejdůležitější najít si nového partnera/partnerku či si založit vlastní rodinu. Dále být spokojený v zaměstnání, ukončit styk s delikventy nebo je důležité přehodnotit své životní hodnoty. Nejčastější příčinou vzniku recidivy je život v sociálně vyloučené lokalitě, užívání návykových látek, zadluženost a malá motivace či neznalost k vedení řádného života.

V oblasti penitenciární péče se často setkáváme s problémem, že osoby ve VTOS nemají zájem ani motivaci spolupracovat se zaměstnanci. Náplň práce sociálního pedagoga není v dnešní době řádně ukotvena, přitom práce ve vězeňském prostředí je velmi úzce spojena se sociální pedagogikou. Sociální pedagog může ve věznici pracovat jako sociální pracovník, který spolupracuje s rodinami odsouzených či s organizacemi pomáhajícími osobám po VTOS s resocializací (azylové domy, telefonická krizová intervence, Člověk v tísni, Probační a mediační služba, Podané ruce, Český červený kříž apod.). Dále zpracovává sociální posouzení a nabízí sociálně-právní poradenství. Jak je již zmíněno v teoretické části, sociální pedagog může zastávat pozici i pedagoga volného času, terapeuta, vychovatele apod. Za úspěšnou reintegraci vězňů stojí celkový charakter a zázemí věznic nebo kvalita penitenciární péče odváděná vězeňským personálem. Pokud se vězni nekontrolují, často dochází k násilí, agresi, sebepoškozování, užívání návykových

látek či sexuálnímu zneužívání a mnohdy také k opakované recidivitě, proto by měli být vězeňští pracovníci stále na pozoru, aby nedošlo k nechtěným vězeňským vzpourám apod. (Sochůrek, 2007, s. 11).

Sociální kurátor, probační úředník, včetně neziskových organizací hrají podstatnou roli v oblasti postpenitenciární péče. Sociální kurátor se zaměřuje na práci s klientem ve všech fázích trestního řízení, a i po jeho skončení. Dále napomáhá klientům a podporuje je za účelem prevence sociálního vyloučení a následné reintegraci, která není jednoduchou cestou. Probační úředník kontroluje chování osob po VTOS nebo jim poskytuje individuální pomoc aj. (zákon č. 257/2000 Sb.).

4.1 Výzkumné cíle

Na základě stanoveného výzkumného problému byly formulovány cíle výzkumu. Hlavním výzkumným cílem **je zjistit hodnocení osobních zkušeností osob po výkonu trestu odnětí svobody s procesem penitenciární a postpenitenciární péče.**

Dílčí výzkumné cíle zní:

- Popsat prožívání nástupu do výkonu trestu odnětí svobody očima odsouzených.
- Popsat hodnocení programu zacházení s odsouzenými v rámci penitenciární péče.
- Popsat proces resocializace odsouzených po skončení výkonu trestu odnětí svobody.

4.2 Výzkumné otázky

Na základě výzkumného problému byly zvoleny výzkumné otázky (Miovský, 2006, s. 88).

Hlavní výzkumná otázka zní:

- Jak hodnotí osoby po výkonu trestu odnětí svobody osobní zkušenost s procesem penitenciární a postpenitenciární péče?

Dílčí výzkumné otázky zní:

- Jak prožívaly osoby ve výkonu trestu odnětí svobody nástup do výkonu trestu?
- Jak hodnotí osoby po výkonu trestu odnětí svobody program zacházení v penitenciární péči?
- Jak popisují osoby po skončení výkonu trestu odnětí svobody následný proces resocializace?

4.3 Pojetí výzkumu

S ohledem na výzkumný problém a výzkumný cíl byl zvolen kvalitativní výzkum. Umožňuje lépe proniknout do hloubky dané problematiky, detailně ji popsat, objasnit, a především jí porozumět. Kvalitativní výzkum byl také zvolen proto, jelikož bylo v první řadě nasbíráno dostatečné množství dat, a až poté se začalo pátrat po jejich pravidelnostech či se formulovaly předběžné závěry výzkumu (Švaříček, Šed'ová 2007, s. 24; Hesse-Biber, 2017, s. 4-5). Creswell (1998, s. 12) přichází s myšlenkou: „Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založeném na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách." Strauss, Corbinová (1999, s. 10) nahlíží na kvalitativní výzkum jako na jakýkoliv výzkum, jehož výsledků není nedosahováno za pomoci statistických procedur nebo jiných způsobů kvantifikace. Další autoři zase uvádí, že kvalitativní výzkum je prováděn pomocí delšího a intenzivního kontaktu se situací jedince nebo s terénem skupiny jedinců. Tyto situace bývají obvykle banální či normální, a vyobrazují každodenní činnosti jedinců, skupin, společností nebo organizací (Miles, Creswell, 2003; Huberman, 1994; Bogdan, Biklen, 1992 in Hendl, 2005, s. 51).

4.4 Výzkumný soubor

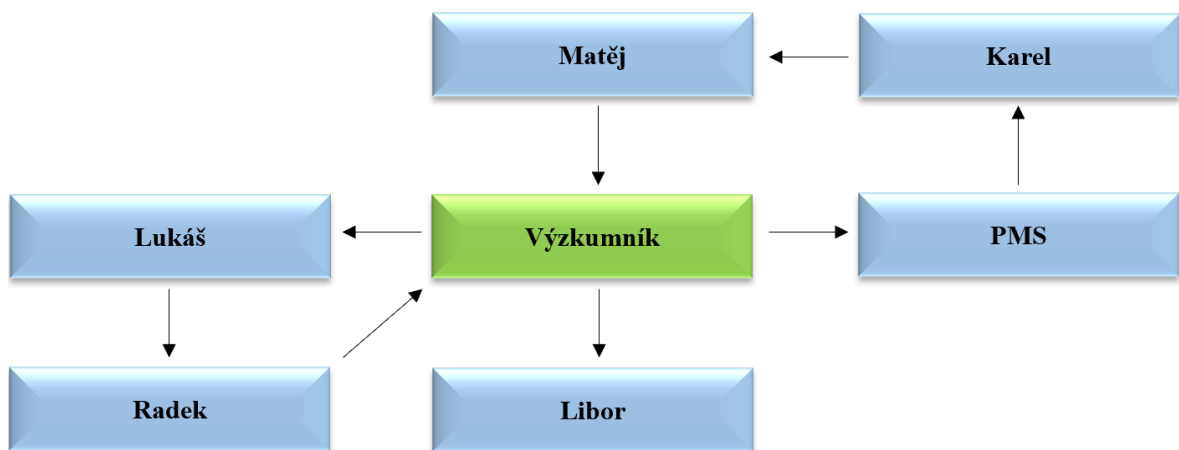
Výzkumný soubor je tvořen plnoletými, zdravotně způsobilými muži po VTOS v České republice. Ženy ve výzkumu nejsou zastoupeny z toho důvodu, že v České republice je mnohem méně ženských věznic než mužských. Tím by mohly vzniknout nepoměry mezi pohlavími, kterým jsme se chtěli vyhnout. Ze statistické ročenky VSČR (2021) plyne, že v roce 2021 bylo celkem uvězněno 15 777 osob. Podle bývalého ředitele vězeňské služby Petra Dohnala a náměstka ministerstva spravedlnosti počet vězňů v českých věznicích opět stoupá.

Kritéria pro výběr výzkumného souboru jsou následující:

- osoba má zkušenost s penitenciární a postpenitenciární péčí v České republice, tedy s VTOS v České republice,
- osoba byla podmíněčně propuštěna,
- osoba se již resocializovala,

- osoba je ochotna hovořit objektivně a pravdivě, aby nedošlo k ovlivnění výsledků výzkumu,
- osoba se chce zúčastnit dobrovolně.

Účastníci výzkumu byli vybráni technikou snowball sampling, také nazýváno jako technika „sněhové koule“ neboli technika „nabalování“. Tato technika je výhodná pro výzkumy se specifickými skupinami, protože je zde vysoká pravděpodobnost, že účastníci výzkumu znají další vhodné pro výzkum. Princip spočívá v tom, že je nejprve zvoleno několik málo osob nebo dokonce 1 osoba vhodná pro výzkum a ta následně výzkumníka odkáže na další osoby. Výběr je ukončen až v momentě, kdy se začnou tipy opakovat a nepřibývají žádné nové, tedy dokud není vzorek „teoreticky nasycen“ (Disman, 2002, s. 114). Sběr dat byl zahájen na podzim roku 2022. Následující schéma zobrazuje strukturu zmíněné techniky „sněhové koule“:

Obrázek 1 - Schéma zobrazující techniku „sněhové koule“ (vlastní výzkum 2022–2023).

Jak vyplývá z výše uvedeného schématu, před zahájením výzkumu jsme měli k dispozici 2 participanty Lukáše a Libora, kdy nás Lukáš odkázal na dalšího vhodného participanta Radka. Poté byla oslovena PMS Zlín. Úředníci PMS služby nesmějí poskytovat osobní informace o svých klientech, proto byl na základě dohody řediteli PMS poskytnut náš osobní kontakt, který následně předal svým klientům vhodným pro náš výzkum. S pomocí ředitele PMS jsme získali dalšího participanta Karla, který nás odkázal na dalšího vhodného participanta Matěje. Na základě veškerých tipů, jsme prostřednictvím sociálních sítí, telefonátů či e-mailů oslovili dohromady 10 osob, ale 5 z nich nám svou účast z osobních důvodů odmítlo. Zúčastnění participanti si svůj trest odpykali ve věznicích Heřmanice, Břeclav, Praha-Jiřice, Oráčov/Rapotice, Kuřim a Mírov. Všechny osoby byly

ve vazebních věznicích, a to konkrétně v Olomouci a v Brně. Dohromady bylo provedeno 5 rozhovorů. Zde uvádíme bližší charakteristiku dotazovaných osob:

Lukáš 48 let

Dostal trest na 6 let za krácení daní, ale po 3,5 letech byl podmíněčně propuštěn. Byla mu udělena podmínka na 5 let a na 7 let zákaz činnosti. Před nástupem do věznice v Heřmanicích, kde byl ve zvýšené ostraze, strávil měsíc ve vazební věznici v Brně. V průběhu trestu ani po jeho skončení nedělal žádné problémy. Probační a mediační dohled neměl povinný, se vším si pomáhal sám nebo mu pomohla rodina/známí. V současné době dále podniká a bydlí stále se stejnou přítelkyní a svými 2 dětmi.

Radek 56 let

Dostal trest na 5 let za krácení daní, ale po 2 letech byl podmíněčně propuštěn. Dostal podmínku na 2 roky. Před nástupem do věznice v Severních Čechách, kde byl ve zvýšené ostraze, strávil měsíc a půl ve vazební věznici v Brně. V průběhu trestu ani po jeho skončení nedělal žádné problémy. Probační a mediační dohled neměl povinný, se vším si pomáhal sám nebo mu pomohli známí. V současné době pracuje na stavbě, podniká a bydlí se svou novou přítelkyní, která mu ukázala smysl života.

Libor 55 let

Byl mu uložen trest na 6 let za finanční podvod, ale po 3 letech byl podmíněčně propuštěn. Dostal podmínku na 2 roky. Necelý měsíc strávil ve vazební věznici v Olomouci. Pak byl převezen do věznice v Oráčově, kde byl necelý rok a následně na žádost přestoupil do Rapotic. Oráčov je dle Libora jedno z nejhorších věznic v ČR, proto zažádal o přesun jinam – Rapotice, kde byl ve zvýšené ostraze. V průběhu trestu ani po jeho skončení nedělal žádné problémy. Probační a mediační dohled neměl povinný, se vším si pomáhal sám nebo mu pomáhali známí. V současné době pracuje v autobazaru u známého, bydlí sám poblíž centra města.

Matěj 60 let

Dostal trest na 8,5 let za finanční podvod, ale po 4 letech byl podmíněčně propuštěn. 2 měsíce strávil ve vazební věznici v Brně. Poté byl převezen do věznice v Mírově, kde byl 2 roky a následně přestoupil do Heřmanic. V obou věznicích byl ve zvýšené ostraze. V průběhu trestu ani po jeho skončení nedělal žádné problémy. Probační a mediační dohled

neměl povinný, se vším si pomáhal sám. V současné době jezdí po Evropě a pracuje na stavbách, bydlí se svou novou přítelkyní.

Karel 42

Byl mu uložen trest na 1,5 let za přečin podvodu, ale po půlce byl podmíněčně propuštěn. Dostal podmínku na 2 roky. Před nástupem do věznice v Břeclavi, kde byl v mírné ostraze, strávil 2 týdny ve vazební věznici v Olomouci. V průběhu trestu ani po jeho skončení nedělal žádné problémy. Probační a mediační dohled měl povinný na 3 roky. V současné době pracuje v bance a bydlí stále se stejnou přítelkyní.

4.5 Metoda sběru dat

Jak jsme již zmínili, výzkum se ubírá kvalitativním směrem, proto byl pro získávání dat zvolen rozhovor. Konkrétně polostrukturovaný rozhovor, který vychází z předem připraveného seznamu otázek, ale jejich pořadí nebo volba slov může být v průběhu dotazování přeformulována. Některé otázky mohou být dokonce vynechány či naopak přidávány. Polostrukturovaný rozhovor je poněkud organizovanějším typem, než je tomu u nestrukturovaného rozhovoru, ale na druhou stranu je volnější než rozhovor strukturovaný (Hendl, 2006, s. 164). Dle Miovskeho (2006, s. 156) je polostrukturovaný rozhovor náročnějším typem rozhovoru, ale dokáže nahradit nedostatky toho strukturovaného i nestrukturovaného rozhovoru. Velmi podstatné bylo uvědomění si toho, že jsme cílili na specifickou skupinu participantů. Z toho důvodu musely být otázky pokládány tak, aby jim participanté rozuměli. Před sestavením otázek jsme si danou problematiku předem prostudovali, abychom jí rozuměli. S porozuměním této problematiky nám pomohla PMS Zlín. S participanty je nutné umět jednat, vědět, jak jim otázky pokládat a zároveň je nutné vyvarovat se základních chyb při realizaci rozhovoru. Před zahájením rozhovoru byli účastníci informováni o potřebě dat pro výzkum, a jaký výzkum byl realizován. Dále jim bylo zdůrazněno, že mají právo neodpovídat na otázky, které by jim mohly být nepříjemné, a byli ujištěni o anonymitě. Nakonec byli požádáni o souhlas se zvukovým nahráváním, které je určeno výhradně pro účely bakalářské práce (Švaříček, Šedřová, 2007, s. 163-169). Všichni participanté souhlasili.

Veškeré otázky v rozhovoru byly koncipovány tak, aby byly v souladu s výzkumnými cíli i otázkami. Prvně byly pokládány úvodní otázky, aby došlo k naladění na příjemnou atmosféru a participanté odpovídali s větším klidem. Poté byly pokládány hlavní otázky,

tvořící jádro výzkumu. Vypomohli jsme si navazujícími otázkami, kterými jsme informantům pomáhali s lepším pochopením významu hlavních otázek a odpovídali nám tak více do hloubky. V průběhu dotazování jsme se velmi často setkávali s tím, že dotazovaní neodpovídali přesně na to, na co jsme potřebovali a mluvili o něčem jiném. V ten moment bylo nutné zakročit a využít dynamické otázky, aby byli dovedeni k jádru věci. Občas se také stávalo, že participanti nevěděli, jak pokračovat, proto bylo využito i doplňujících otázek. Nedílnou součástí byly ukončovací otázky, které rozhovor pomohly lépe ukončit (Švaříček, Šedřová, 2007, s. 163-169).

Otázky do rozhovoru jsou uvedeny v Příloze P I.

4.6 Způsob zpracování dat

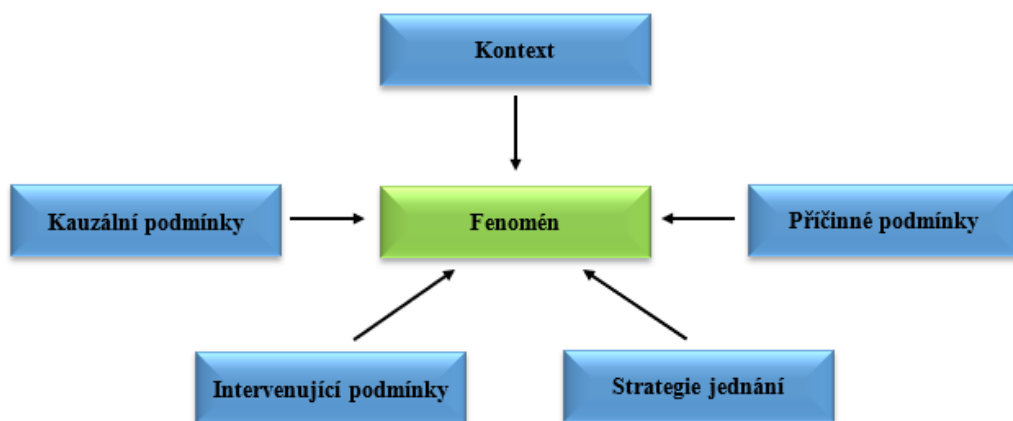
Po zpracování dat získaných z rozhovorů byl zvolen design zakotvené teorie. Zakotvená teorie umožňuje porozumět dané problematice, pomůže objevit konkrétní, jedinečné a nečekané zkušenosti osob a pomáhá s vytvořením nové teorie o zkoumaném jevu (Strauss, Corbinová, 1999, s. 14–15). Dle Hendla (2005, s. 125) zakotvená teorie neboli (grounded theory) neoznačuje nějakou určitou teorii, nýbrž určitou výzkumnou strategii a zároveň způsob analýzy, kterým budou data získávána. Denzin (1997) in Patton (2015, s. 109) je zastáncem toho, že v dnešní době je přístup zakotvené teorie nejvlivnějším paradigmatem pro kvalitativní výzkum v sociálních vědách. Morse (2009) in Patton (2015, s. 109) doplňuje, že zakotvená teorie je jednou z nejvíce využívaných metod v kvalitativním výzkumu, je využívána mezinárodně a překovává etnografii. Při tvorbě zakotvené teorie je vycházeno především ze získaných zpracovaných dat. Získaná data jsou podrobena transkripci (Charmaz, 2006, s. 47-65, Hendl, 2005). Poté je ze získaných dat z rozhovorů provedena analýza. Design zakotvené teorie využívá k analýze dat tzv. „kódování“, kdy jsou získaná data zpracovávána ve 3 fázích, tedy otevřené, axiální a v poslední řadě selektivní kódování. Všechny tyto fáze na sebe navazují.

První fáze, tedy otevřené kódování, představuje operace, kdy je text rozdělován na různé jednotky. Těmto jednotkám jsou přidělena jména a s takto pojmenovanými fragmenty textu se následně pracuje. Za jednotku může být považováno slovo, sekvence slov, věta nebo odstavec, představující něco typického, čím se odlišují od ostatních. Ke každé k takto vzniklé jednotce je přidělen nějaký kód, tedy označení neboli jméno. Postupně docházíme ke zjištění, že se jevy opakují a používáme již vytvořené kódy. Ke kódům se neustále vracíme a podle potřeby mohou být přejmenovávány. Zároveň s kódováním jsou

k obsahům jednotlivých kódů vytvářeny i poznámky (Švaříček, Šed'ová, 2007, s. 211–217). Jakmile je vytvořen seznam s kódy, přijde na řadu systematická kategorizace, čímž se myslí, že jsou vzešlé kódy seskupovány podle vnitřní nebo jiné souvislosti (Švaříček, Šed'ová, 2007, 221; Charmaz, 2006, s. 47-65). Po seskupení kódů se zaměřujeme na rozvíjení dimenzí a vlastností jednotlivých kategorií, čímž se zvyšuje teoretická citlivost (Staruss, Corbinová, 1999, s. 48–50). Výsledek této fáze spočívá v deskriptivním zpracování nasbíraných dat (Švaříček, Šed'ová, 2007, s. 222).

Ukázka otevřeného kódování je přiložena v Příloze P II.

Další fází navazující na otevřené kódování je axiální kódování. V rámci tohoto kódování jsou vytvářena spojení mezi jednotlivými kategoriemi a jejími subkategoriemi, které jsou na základě vzájemných vztahů opět seskupovány dohromady (Strauss, Corbinová, 1999, in Švaříček, Šed'ová, 2007, s. 232). Tohoto procesu je dosahováno pomocí paradigmatického modelu, který má následující podobu (Hendl, 2005, s. 250):

Obrázek 2 - Schéma paradigmatického modelu (vlastní výzkum 2022–2023).

S pomocí výše uvedeného paradigmatického modelu je možné o datech přemýšlet systematicky, vzájemně je k sobě vztahovat a zároveň zohledňovat procesuální dynamiku v datech. Do tohoto modelu jsou přiřazovány položky z otevřeného kódování. Jinými slovy se musíme rozhodnout, která ze vzniklých kategorií odpovídá určité oblasti z pragmatického modelu např. kontextu. S pomocí paradigmatického modelu jsou dále na základě vzájemných či jiných vztahů hledány kategorie a subkategorie. Jedná se o kategorie přesahující jejich dimenze a vlastnosti. Axiální kódování slouží jako pomocník při třídění dat (Švaříček, Šed'ová, 2007, s. 232). Poslední fází vedoucí k vytvoření zakotvené teorie je, jak jsme již zmínili, selektivní kódování. V rámci selektivního

kódování je vybrána jedna centrální/klíčová kategorie, kolem které jsou vztahovány všechny ostatní kategorie. V rámci této fáze jsou popisovány opakující se vztahy mezi vlastnostmi a dimenzemi kategorií (Švaříček, Šed'ová, 2007, s. 233), přičemž se musí neustále ověřovat spojení mezi kategoriemi pomocí deduktivní a induktivní logiky, tzn. je vytvářena hypotéza a poté je porovnávána. Výslednou fází celé této analýzy je ukotvení/zakotvení teorie (Strauss, Corbinová 1999, s. 98–99).

5 ANALÝZA DAT A JEJICH INTERPRETACE

Touto kapitolou se již dostáváme pomalu, ale jistě k interpretaci získaných dat. Analýza byla provedena metodou tužka a papír. Data byla analyzována v období od prosince 2022 do března 2023. V následujících podkapitolách budeme postupně odkrývat nejdůležitější aspekty týkající se osobních zkušeností osob po VTOS s penitenciární a postpenitenciární péčí.

5.1 Analýza dat

Jak již bylo zmíněno v předchozí kapitole, první úrovní analýzy dat je otevřené kódování. Výsledkem otevřeného kódování jsou kategorie neboli kódy uspořádané do vyšších stupňů (Strauss, Corbinová, 1999, s. 47). Na základě těchto kategorií jsou odvíjeny další úrovně analýzy, kterými se budeme v rámci této kapitoly věnovat velmi podrobně. Přitom bude text doplněn o nejvýstižnější výroky participantů, které reprezentují dané téma.

Jakmile jsme si přečetli a poté vyhodnotili transkribované rozhovory, vyhledali jsme si postupné spojitosti mezi kódy. Dohromady nám vzniklo pět kategorií. S pomocí vlastností a dimenzí těchto kategorií je v následujících podkapitolách detailně rozkryta jejich podstata. Tyto kategorie jsou vzájemně propojeny na základě vnitřních podobností a mohou se tak často prolínat. V tabulce jsou znázorněny vzniklé kategorie:

Průběh trestního řízení a počáteční situace ve vězení	Život ve věznici	Výchovné působení věznic	Příprava na vedení řádného života	Zpětný pohled na VTOS po propuštění
Nepříznivé podmínky ve vazební věznici	Frustrující prostředí	Vysoké nároky na vězně	Průběh podmíněného propuštění	Zápis v trestním rejstříku
Nespravedlivé soudní řízení	Osobnost vězně	Přístup zaměstnanců	Výstupní oddělení	Psychické dopady VTOS
Nástupní oddělení	Adaptace na vězeňské prostředí	Možnosti terapie	Příprava na propuštění	Všechno zlé je k něčemu dobré
Prvotní těžké dny ve vězení	Neefektivní rozdělení vězňů	Možnosti aktivit programu zacházení	Den propuštění	Největší ztráty v rámci VTOS
Psychický nátlak	Ublíživání slabším	Nabídka práce ve VZ	První dny po propuštění	Závěrem k VTOS
Zhoršení situace kvůli neinformovanosti	Sexuální zneužívání	Nekázeň mezi vězni	Způsob vedení vězňů k vlastní zodpovědnosti	

		Stereotypní/ jednodušší způsob života		
		Problémy způsobené nudou		

Tabulka 1 - Vzniklé kategorie (vlastní výzkum 2022–2023)

5.1.1 Odsouzení za spáchání trestného činu

Pomocí první vzniklé kategorie je nahlédnuto do situace, kdy jsou jedinci právoplatně odsouzeni a jak se cítí první dny za mřížemi. Tato kategorie byla naplněna tematicky propojenými kódy, vlastnostmi a dimenzemi následovně:

Kódy reprezentující kategorie	Kategorie	Vlastnosti kategorie	Dimenzionalizace vlastností
Nepříznivé podmínky ve vazební věznici	Odsouzení za spáchání trestného činu	Zvládání	Problémové – bezproblémové
Nespravedlivé soudní řízení		Obavy	Vysoké – nízké
Nástupní oddělení		Intenzita náročnosti	Vysoká – nízká
Prvotní těžké dny ve vězení		Psychický stav	Nestabilní – stabilní
Psychický nátlak			
Zhoršení situace kvůli neinformovanosti			

Tabulka 2 - Popis kategorie: Odsouzení za spáchání trestného činu (vlastní výzkum 2022–2023)

Dostat se do rozporu se zákonem není příjemnou životní zkušeností. Na základě výpovědi dotazovaných ale můžeme konstatovat, že je obrovskou výhodou, pokud člověk nastoupí dobrovolně. „Já jsem nastoupil sám, potom brali na to ohled, že jsem měl výhodu při podmínečném propuštění, že jsem vlastně nastoupil jakoby sám od sebe“ (R, K). V případě nedobrovolného nástupu se jedná o tu méně příjemnou variantu. Dotazovaní nevěděli, co mají očekávat a byli v neustálém presu, z toho, co přijde. „Mě vlastně policajti chytli a zavřeli a tím to skončilo“ (R, F). „Sbalili mě ve Zlíně na zadržovače a z tama mě za 2 dny odvezli do toho Brna, kde jsem byl cca 2 týdny. Jsem u sebe nic moc neměl, nikdo mi nic neřekl, jel jsem úplně s holou řiřou“ (R, R). „Mě zatkli a já jsem jel, takže to bylo rychlý. Jste prostě hozený jak ryba do vody“ (R, M). „Byl jsem odveden policií z domova... Nikdo mi neřekl, co si s sebou mám vzít nebo zda si můžu něco vzít. Tudiž jsem v podstatě

jel tak, jak mě vzali, bez ničeho... Tím, že jsem měl u sebe víc jak 500 korun jsem neměl nárok ani na sociální dávky, což jsem samozřejmě nevěděl“ (R, L).

Čekání na rozsudek se pojí s dalším vzniklým kódem pojmenovaným **nepříznivé podmínky ve vazební věznici**. Tento kód líčí momenty ze života ve vazební věznici. Ve vazební věznici jsou umístěny pouze osoby obžalované. Čekat na rozhodnutí soudu ve vazební věznici je depresivní. Doba pro pobyt ve vazební věznici byla pro každého z dotazovaných odlišná. *„Jo, byl jsem rok na vazebce a vazebka, to je to nejhorší, co může být. Celý den jsi zavřený na cele ve 4 lidech, hodina vycházky, toť vše“ (R, M).* *„Prostory jsou ve vazbě malé. Takže jako nejste ani jako odsouzený nebo ještě nevíte, jestli vám řeknou, že jste vinný nebo nevinný a jste na tom hůř, než kdybyste byl odsouzen. Tam máte malé okno, které jde otevřít jen na půlku (R, F).* *„Tam je 15–20 lidí na cele, malý prostor uzavřený. Mimo hodinu vycházky denně jsi pořád v té jedné místnosti“ (R, M).* *Je to malá cela, malé okýnko, takže to vůbec nedodrжуje nějaké evropské normy“ (R, F).* *„Dostanete fialové tepláky, zavřou vás do cely o rozměru 3 * 3 m, která z hlediska hygieny je něco nepředstavitelného“ (R, L).* Hygienické podmínky ve vazební věznici dotazovaní hodnotí jako naprosto příšerné a slovy téměř nepopsatelné. *„Ten, kdo nezažil si to nedovede představit, ten smrad, hnus a špínu, tohle bylo obrovské zklamání ...Sprchu máte 1 za týden, prostě šílené“ (R, L).* *Záchody byla hrůza, tam si jenom čapnete a tam byl jenom závěs...tam máte záchod a za ním byly hned 2 postele...no a když jsi spal dole, tak dobrý...ale nahoře jsi viděl, jak tam vykonává potřebu...takže hrůza. A tím, že se nedalo sednout, tak to bylo na delší vykonávání potřeby náročné...tak jsme rozebrali starou židli, oddělali jsme dřevo, ty kovy jsme obalili v toaletáku, aby nás to netlačilo a seděli jsme aspoň...“ (R, F).*

Další kód, **nespravedlivé soudní řízení** představuje skutečnost, že právoplatné odsouzení nemusí být vždy spravedlivé. *„Věřil jsem, že u odvolacího soudu budeme mít nějakou šanci na to, abysme ukázali a řekli si, kde je pravda, a že snad dokážeme svou nevinu. Bohužel odvolací soud trval 10 minut a tím to skončilo“ (R, L).* *„Bylo to hrozné, protože jsem furt čekal, že to nějak uhraju na podmínku, protože to bylo celkem dlouhé a čekal jsem, že to obrátí“ (R, F).* *„Zkoušel jsem odvolání, zkoušel jsem prostě přísliby, cokoliv, bohužel to nevyšlo“ (R, K).* S pomocí současného systému, je ve věznicích spousta neprávem odsouzených vězňů a naopak ti, kteří by měli být odsouzeni, nejsou. *„Byl jsem přesvědčen o tom, že systém v naší republice je spravedlivý a dává všem stejné možnosti, ale po této zkušenosti, kdy jsem nebyl schopen se domoct jakékoliv součinnosti ze strany*

soudu...jsem si připadal, že jsem byl odsouzen neoprávněně. Soudce, který soudí trestnou činnost a soudí zloděje, krádeže, drogové konflikty nemůže soudit ekonomickou trestnou činnost, protože ji nerozumí prostě“ (R, L). „Myslím si, že tam byli i lidi kteří tam vůbec neměli co dělat...“ (R, K). Jakmile Vás pravomocně odsoudí, jste převezzen do věznice, kde si odpykáte svůj trest. Pro Lukáše je převoz do věznice opravdu nehezkou vzpomínkou. „Převoz po 3 týdnech do Heřmanic byl pro mě úplně šílený. Nikdy jsem nebyl trestaný a vezli mě v poutech fach-autobusu, zamřížovaného v poslední sedačce a připadal jsem si jak dvacetinásobný vrah“ (R, L). Na to navazuje další vzniklý kód **nástupní oddělení**, který popisuje průběh prvních dnů po nástupu do VTOS. „Dojeli jsme tam a jste asi týden nebo 2 týdny na příbylu, to je jak nástupní oddělení...“ (R, F). „Dovezli mě, šel jsem do výbrojovny, tam mi dali to jejich oblečení...To, co máš v tašce ti zkontrolují... Pak tě dají na týden bokem mimo ostatní a pak tě dají na oddělení mezi ostatní“ (R, R). V průběhu pobytu na tomto oddělení byly participantům provedeny vstupní pohovory. „Kam tě zařadit prostě, kam se hodíš, jestli nejsem feťák a tak dál“ (R, K). Z jejich výpovědí plyne, že průběh vstupních rozhovorů byl v každé věznici individuální. „Vstupní pohovor s pracovníkem věznice, případně sociální pracovníci vypadala asi následovně: trval max 3 minuty, potom si nás zavolal speciální pedagog a ten měl rozhovor tak na 3 a půl minuty. To bylo celé...“ (R, L). Tyto pohovory jsou pro vězně velmi důležité a zaměstnanci by se měli snažit vést je důkladně, protože „tento pohovor nás doprovázel celým výkonem trestu a na základě tohoto prvotního pohovoru s námi bylo takhle zacházeno“ (R, L). Ovšem realita je někdy jiná a práce zaměstnanců byla často jenom formální. „Že to musí proběhnout, a tím vstupním pohovorem se snaží vybrat někoho, kdo chce, co dělat, a kdo to zvládne, když už se něco bude dělat no, ptají se, co máš rád, co tě baví/nebaví. Víc se nikdo nezajímal, je to každému úplně jedno, každý je kus sám za sebe“ (R, M). „Tam se mě ptali, proč jsem to udělal, jestli toho lituju atd. tak jsem jim řekl důvod, že toho lituju...a to bylo vše, nic víc se mnou neřešili“ (R, R). Ačkoliv má většina z dotazovaných negativní zkušenosti, Matěj ke vstupnímu pohovoru výhrady nemá. „Se s tebou chtěli seznámit, aby věděli, s kým mají tu čest, jestli chceš práci, nechceš práci, co chceš dělat. Takže já jsem se díky tomu pohovoru dostal do té posilovny jako správce, a to byla moje náplň práce a dělal jsem to, co mě baví“ (R, M). S tím je spojen další kód pojmenovaný **prvotní těžké dny ve vězení** vyobrazující pocity vězňů první dny za mřížemi. Počáteční dny „byly naprosto šílené a člověk začne přemýšlet o tom, že v podstatě je lepší ten život ukončit, a že v podstatě to nemá vůbec žádný smysl, protože nevíte, co bude a jak to bude. Balík s hygienou mě došel po 2 měsících, to znamená, že si ani

2 měsíce nemůžete vyčistit zuby“ (R, L). První dny většinou potřebujete nějakou pomoc/radu, a pokud k sobě stále nikoho neměl, musel se obrátit na zaměstnance, ale ti mnohdy pomohli spíše po organizační stránce. „Vám vysvětlí, že když máte nějaké problémy můžete se na ně obrátit, dají vám věci, nějaké dotazníky s kroužky, které by se vám líbily i vám řeknou, co můžete udělat pro to, abyste se dostal na tu půlku nebo jako na to podmíněčné propuštění. Všechno vám říkají, pak jdeš k doktorovi na prohlídku“ (R, F). Někteří zaměstnanci vynaložili při pomáhání vězňům více úsilí, někteří zase méně. „Na začátku se tě zeptají, jestli máš základní potřeby, nějaké kontakty nebo tak, pokud ne, tak vám tyto věci zajistili, pokud jsi neměl žádné peníze. Ale jinak ti tam nikdo s ničím nepomáhal, tam si musí každý pomoci sám“ (R, M). Můžeme konstatovat, že způsobů, jak se dotazování emočně podporovali je mnoho. „Nevím moc, co mě drželo...myšlenka na to, že jednou půjdu pryč“ (R, R). „Chladná hlava, nepřipouštět si to, protože kdybych si to, byť jenom trochu připustil že jako...bych se zbláznil. Musíš mít náhled do budoucna, že všechno bude dobré a nezabývat se tím...to by tě sejmulo“ (R, K). Například Radek se se vším potřeboval „poprat“ sám. Návštěvy jsem nechtěl...za celou dobu jsem měl jen jednu, pak bych z toho byl moc špatný a brečel, jak ostatní chlapi. Fakt jsem se s tím musel vyrovnat sám“ (R, R). Obecně lze ale říct, že první momenty po odsouzení představovaly velký **psychický nátlak**, se kterým se každý musel vyrovnat po svém. „To odsouzení bylo hrozné, protože to je pro každého stresující...to ztratíte všechno, co máte venku“ (R, F). „Byl jsem s tím smířený, ale cítil jsem se hrozně, bylo mi do pláče. Fakt se mi chtělo jen brečet a všeho jsem litoval. Měl jsem strašné deprese. Byl jsem z toho rozbitý jak Hirošima. Byl jsem úplně totálně na dně. Nedokázal jsem si představit, že bych takhle mohl skončit někdy. Já chlap jsem prostě brečel do polštáře“ (R, R). „Je to deprimující ty pocity, protože si na cimře s 15–20 lidmi celý den, jen máš hodinu vycházku“ (R, M). Psychický stav se zlepšil až v momentě, kdy byla možnost si alespoň “zatelefonovat. Vytočit číslo a volat domů, co je nového. A určitě návštěvy... (R, K). Po překonání prvních dnů se situace mírně zlepšila. „Ze začátku máte různé povinnosti, teď musíte dělat to a to, chodí za váma furt někdo. Ale postupem času to začalo upadat“ (R, F). A po stanovené době již mohli do věznic docházet na návštěvy blízcí nebo se vězňům mohly zasílat balíky. „Ty čekáš, až se navážou nějaké kontakty z venku, protože člověk neví nic. Po 1 návštěvě už to potom plynulo tak nějak stejně“ (R, M). „Až po měsíci mi došel 1 balík. Bylo to hrozné, než mi došly aspoň základní věci, do té doby jsem neměl nic“ (R, R). Psychický stav se zlepšil až v momentě, kdy byla možnost si alespoň “zatelefonovat. Vytočit číslo a volat domů, co je nového. A určitě návštěvy... (R, K). Každý z našich participantů vzpomíná jako na

nejsilnější moment na něco jiného: „*Když tam přijela za mnou ségra*“ (R, F). „*Jednoznačně první návštěva přítelkyně s dětmi*“ (R, L). Ale bohužel se stávají i ty méně příjemné situace, které po psychické stránce moc nepřidaly. „*Když mi umřel děda, to mi zavolal taťka po telefonu, a to bylo asi takové...nejsilnější*“ (R, K).

Nejtěžší na celém výkonu představuje **zhoršení situace kvůli neinformovanosti**. Tento kód poukazuje na skutečnost, kdy dotazovaní nastupovali do VTOS naprosto nepřipravení. „*Na vězeňských stránkách jsem se nedozvěděl, co si s sebou můžu vzít, a na co mám být připraven*“ (R, L). Jediný Karel byl již před nástupem do VTOS ve spojení s „*ředitelem Probační a Mediační služby...takže s ním jsme se o tom bavili, co jako mě čeká*“ (R, K). Ale pro většinu participantů byly první dny opravdu náročné. „*První moment, to je úplně bezvýchozí situace. Nevíš, kde co, co tě čeká*“ (R, R). „*Ten první moment, to je úplný šok... Jsi absolutně pořád ve stresu ze všeho, z prostředí, z toho, že nevíš, jak to bude dlouho, jak to všechno dopadne...*“ (R, M). A faktem je, že i když si někdo našel nějaké informace o VTOS, nakonec zjistil, že realita je naprosto odlišná. „*Nastoupil jsem do výkonu trestu a všude se psalo, že jako prvotrestaný mám být zařazen pouze s prvotrestanými a budu ve stejném oddělení jenom s těmato lidma. Realita ovšem byla úplně jiná*“ (R, L). Neznalost a nepřipravenost způsobila hodně problémů, ale stejně tak to funguje i v životě. „*Pokud je člověk trochu normální, tak to přežije, když jsi trouba, tak to nepřežiješ pořádně ani venku*“ (R, M). Lukáš si stojí za názorem, že kdyby měli zaměstnanci větší nasazení a více trpělivosti s vězni, mohlo by to zlepšit celou situaci. „*Kdyby přišel nějaký speciální pedagog, popřípadě psycholog a povykládal si s váma 20–30 minut a řekl vám, co můžete očekávat...věděla byste do čeho jdete*“ (R, L).

5.1.2 Život ve vězení

Z výpovědí dotazovaných plyne, že život ve vězení s sebou přináší mnoho úskalí, se kterými se musí každý vyrovnat po svém. Kategorie život ve vězení reprezentuje momenty typické pro život ve věznicích. S čím vším se vězni setkávali, co museli řešit nebo co museli udělat pro to, aby VTOS překonali. Kategorie byla naplněna vzájemně propojenými kódy, vlastnostmi a dimenzemi následovně:

Kódy reprezentující kategorii	Kategorie	Vlastnosti kategorie	Dimenzionalizace vlastností
Frustrující prostředí		Fungování	Konfliktní – bezproblémové
Osobnost vězně		Resilience	Vysoká – nízká

Adaptace na vězeňské prostředí	Život ve vězení	Trvání	Krátkodobé – dlouhodobé
Neefektivní rozdělení vězňů		Vliv	Oslabující – posilující
Ubližování slabším			
Sexuální zneužívání			

Tabulka 3 - Popis kategorie: Život ve vězení (vlastní výzkum 2022–2023)

Po zpracování programu zacházení, diagnostiky a veškerých vstupních prohlídek byli dotazovaní přeřazeni na příslušné oddělení do příslušné vězeňské cely, kde trávili většinu času. Vězeňská cela může vypadat následovně: „Normálně pokoj...nějaké obrázky byly zakázané si tam lepit ...a asi 6 postelí, jedno okno normálně zamřížované“ (R, F). První kód této kategorie **frustrující prostředí** poukazuje na příšerné podmínky vězení, s nimiž se naši participanti potýkali. „Hygiena tam byla...1x za týden... (R, M). „Tehdy bylo 1x týdně sprchování... teď už je to myslím dvakrát...“ (R, F). Není výjimkou, že se nekuřák setkal s kuřákem na jedné cele. „Šílené ještě bylo to, že se dalo... kouřit na cele a já jsem nekuřák“ (R, M). Ale v rámci tohoto kódu můžeme na základě výpovědi Franty poukázat na skutečnost, že podmínky ve věznici jsou podstatně lepší než ve vazební věznici. „Výkon trestu je určitě lepší než vazba, což je špatně, protože na vazbě jste považováni jako za nevinného, dokud vás neodsoudí... na vazbě se zavřený může dostat jenom na tu vycházku do koridoru“ (R, F).

Ve vězení se každý mohl spoléhat jen sám na sebe, záleželo tedy na **osobnosti vězně** představující další kód této kategorie. Jinými slovy popisuje fakt, že jde převážně o schopnosti a dovednosti vězně tuto náročnou situaci zvládnout. „Každý tam na tebe kašle. Tam jsi prostě jenom kus. Tam dojdeš jak kašpar, a pokud si sám neporadiš, tak jsi úplná nula“ (R, R). Z výpovědí můžeme konstatovat, že pro co nejlepší překonání VTOS byla potřebná osobní motivace pro změnu a mít pozitivní myšlení. „Vždycky musí ten člověk. Musí si uvědomit, jak chce žít dál (R, M). Motivací pro překonání VTOS může být spousta. „Motivovalo mě to, že chci lidem, kteří mě odepsali, abych jim dokázal, že se umím postavit na vlastní nohy a dokázat všechno sám. To mě startovalo fakt nejvíc“ (R, R). „Největší roli tam hraje rodina, jestli se někdo bude chtít polepšit a neopakovat si trest, jsem o tom přesvědčen“ (R, K). Avšak pouhá motivace byla pro překonání VTOS nedostatečná. Vězeň musel být zároveň odolný a schopný přizpůsobit se podmínkám. „Já si myslím, že jsem normální, komunikativní i docela inteligentní človíček, takže já mám s těma zaměstnancema jenom dobré zkušenosti. Našel jsem si i díky komunikativnosti

i hodně lidí, se kterými jsem si sedl“ (R, M). „Je to hrozně o tom... jaké si to uděláš, takové to máš. Třeba si půjčíš tabák, ale musíš vrátit dva“ (R, R). Lukáš se nám pokusil dát „návod“, jak podle něj co nejlépe překonat VTOS: „Dle mého názoru jako prvotrestaného je nejsilnější pro zvládnutí trestů osobní odhodlání a psychická odolnost každého jedince. Pokud člověk propadne prostředí, případně se nechá zmanipulovat, vždycky to pro ně dopadne špatně. Ti lidi v podstatě, když se nechají vmanipulovat do prostředí případně se nechají ovládat, dopadají vždycky špatně. Je na ně vyvíjen jakýkoliv psychický tlak a samozřejmě tlak i na to, aby ti lidi pro někoho pracovali, dělali mu poskoka, případně mu dávali svoje jídlo... prostě oběť šikany. Pokud člověk nemá psychickou odolnost a nemá šanci schopnou přijímat, že ho někdo zbije, případně mu dá do držky, tak tam prostě nepřežije. Každý se snaží jenom využít a vy nemáte opravdového kamaráda a nevíte, co komu můžete říct a co od něj očekávat“ (R, L). Musíte se spoléhat v první řadě sami na sebe, protože „všichni tě chtějí jen obrát o peníze, prostě musíš bojovat“ (R, R).

Z dalšího kódu **adaptace na vězeňské prostředí** vyplívá, že bylo podstatné najít si někoho se společnými zájmy a zvyknout si na vězeňské prostředí. „Zda je schopen se tomu prostředí přizpůsobit“ (R, L). „Každý se snažil najít místo, kde zapadne...jsme hráli karty, kostky na tom na pokoji, dali jsme si čaj nebo kávu. Taky pokud jsme měli nějaký problém, tak jsme to probírali...každý podle sebe...ale málokdo tam byl sám“ (R, F). Naším participantům s jejich problémy pomáhali hlavně ostatní vězni „svoje problémy musíte nějakým způsobem řešit...vyventilovat je. Takhle to fungovalo normálně“ (R, L). Dokázali jim pomoci líp, než odborníci a na chvíli díky nim „utekli“ od reality. „Já jsem měl jednoho, který se mnou dělal v té posilovně“ (R, M). „Většinou jsme vždycky šli z toho pokoje po takové dlouhé chodbě a chodili jsme dokola a vykládali ty svoje problémy. Prostě, když jsme potřebovali psychicky pomoc, protože nějaký psycholog určitě nepomůže za hodinu“ (R, F). Karel byl sám překvapen, s kým si ve vězení rozuměl nejlépe. „Nejvíce jsem si sedl s vrahem...lidsky“ (R, K). Lukáš ostatní vězně nepovažoval za kamarády, ale za „takové spřízněné duše, které byly na stejné lodi a potřebovali si povykládat úplně stejně, jako já“ (R, L). Ale ne každý potřeboval vězeňské „kamarády“. Radek byl raději na všechno sám. „Jel jsem si sám za sebe, nikoho jsem si nepřipustil k tělu. Nevěřil jsem nikomu. Fakt jsem jel jen já a nikdo jiný“ (R, R). Další kód poukazuje na jeden z největších problémů vězeňského systému, jež představuje **neefektivní rozdělení vězňů**. „Jste seskupení všichni dohromady, nerozdělovali mě třeba od feťáků...To kazí morálku,

proto jsem si hledal slušnější lidi“ (R, K). „Na našem oddělení, které mělo být takzvané podnikatelské byli v podstatě úplně všichni. Měli jsme tam vrahy, feťáky, násilné trestné činy, byly tam prvotrestaní a zrovna tam byli i lidi, kteří byli trestáni po šesté“ (R, L). Tento způsob rozdělení vytvořil větší prostor pro hierarchii. „Na kriminále si to nejhorší, špatné a zlé dělají muklové“ (R, F). A tvorbu gangů tvořených problémovými vězni. „Se tam tvořily i různé gangy feťáků třeba nebo gangy, na které je dobré si dávat pozor, vyhýbat se jim apod.“ (R, K). „Gangy, tam byli cikáni a bílí, feťácký gangy...těch feťáků tam bylo dost, ale to byli většinou cikáni. Z těch bílých tom naštěstí moc lidí nefetovalo“ (R, M). „Gangy byly feťácké nejvíc.“ (R, K). Jelikož byli všichni vězni zařazení na jednom oddíle, měli stejné podmínky, tak trpěli i ambiciózní a méně problémoví vězni, jen proto, protože byli na stejném oddíle s těmi více nebezpečnými vězni. Sami participantů tomu nerozumí „Proč bych měl kvůli nim trpět taky. Vrazi pak museli mít nějaké střežení a kvůli nim, jsme trpěli všichni...oni zabili a já jsem jen ojebal stát. Kdyby oddělili zvlášť vrahy a daňové kriminálníky, tak by to bylo lepší. Měl bych aspoň delší vycházky“ (R, R). „Kolem vás je spousta vězňů, kteří byli odsouzeni za...násilné vraždy...tak je to prostě jenom o tom, že ti lidi vás chtějí oškubat a chtějí mít nad vámi moc“ (R, L).

Každý je jinak odolný, ale podstatné bylo snažit se o to, aby nás negativní myšlenky nezahaly tzv. „do kouta“, protože šikana byla vždy formou **ubližování slabším**. „Oni ucítí slabší kus a jdou po něm“ (R, M). Každý si dovoľoval a zkoušel na ostatní, co všechno vydrží. „Když je jedinec slabý a neustojí to, tak jenom volá domů pro peníze a platí těm klukům, aby to tam nějak přežil“ (R, F). Několikrát se stalo, že někteří spoluvězni z různých jiných oddílů nezvládli svůj psychický útlak a prostě se oběsili, případně si způsobili smrtelná zranění. Záleží pouze na psychické odolnosti člověka...jaké má fyzické předpoklady, jaké má psychické předpoklady. Já osobně musím říct, že jsem šikanu zažil pouze ze začátku, ale tím, že jsem psychicky odolný si myslím, tak jsem si to vůbec nebral. Postupně jsem se i na úkor různých finančních plnění a protislužeb dostal na spíš druhou stranu než šikanovaný“ (R, L). Bylo na každém z vězňů, jaké si to mezi ostatními nastavil. Participantů uvedli jejich způsoby, jak si zajistili klid po svém. „Mockrát jsem se porval, kvůli tomu, abych měl klid. Pak už to pomohlo a měl jsem sjednaný pořádek“ (R, R). „V podstatě celé to bylo o tom, jak se umí člověk se spoluvězni domluvit, co může, co nemůže, zjistí, s čím se dá šmelit, s čím se nedá šmelit a podle toho si uděláte postavení. Za svou osobu musím říct, že jsem se postupem času stal takzvané „kápo“ později takzvaný „barákový““ (R, L). Jakmile si vězeň nevybudoval respekt u ostatních, neměl své

„poskoky“ on, ale stal se jím on sám. „Když byl nějaký hlupák, stál celý den před dveřima a hlídal vězně před policajty, protože jsme leželi a chtěli spát, a to se tam přes den nesmí... Často se slabí jedinci využívali na práci, kterou dělali za ty silnější... třeba byla snídaně nebo oběd, dali jim lístek na jídlo a řeklo se jim, že jim má donést jídlo do cely...nebo pro ně prali oblečení...uklízeli...prostě takoví sluhové“ (R, R). Zaměstnanci chtěli šikaně předcházet. Lukáš má zkušenost s vězněm, „který to vůbec nezvládal, tak dostal takovou „nálepku“, která ho ochraňovala. V případě ublížení na jeho zdraví, šikany apod. byly mnohem vyšší tresty“ (R, L). Ale ne vždy to bylo možné a zaměstnanci většinou ani neměli tušení, že se zrovna něco dělo. Z čehož vyplývá, že zasahovali až v momentě, když se stalo něco závažného. „99 % věcí ...konkrétně na našem oddílu jsme si vyřešili sami mezi sebou. Pokud problém vyskakoval natolik, že to šlo k nějaké potyčce nebo čemukoliv jinému...řešila to potom vězeňská služba. Pokud došlo ke zločinu nebo k tomu, že se někteří vězni mezi sebou neměli rádi, rozdělili se na různé oddíly, aby se nepotkávali“ (R, L). Vězni si toho byli moc dobře vědomi, proto se nejvíce nekázně „dělo spíš na večer, když už tam nebyly vychovatelé. Oni šli mimo kamery a tam dělali bordel, aby to nikdo neviděl“ (R, F). „Normálně mezi sebou si dali po tlamě a vyřešili si to vězni mezi sebou a je to...pokud to přerostlo, tak tam naběhli policajti a srovnali to“ (R, M). „Bylo to tam na denním pořádku, ne teda přímo vůči mně, ale viděl jsem to tam...a jako nic pěkného, ale naštěstí je potom, tady ty hajzly odvezl do úplně jiné věznice“ (R, K). „Často docházelo k bitkám, dávali si po držce, často se chytali pod krkem, dokonce se tam jeden v koupelně podřezal“ (R, K). „Hádky rvačky byly pořád.... Často se hádalo kvůli tabáku... Bývaly i rvačky na celách, ale já jsem se do toho nepletl“ (R, R). I přes to, že má většina našich dotazovaných negativní zkušenosti s kontrolováním vězňů, můžeme vidět, že to není v každé věznici stejné. Karel byl, dá se říct, spokojený. „Ta Břeclav, z toho, co jsem slyšel jako nechci říct nejlepší, ale jako nejmiň riziková jakoby, aby mohlo třeba dojít k nějakému konfliktu... prostě všude jsou kamery jo... je to hlídané“ (R, K).

Vedle samotného fyzického násilí, šikany apod. zde máme i otázku **sexuálního násilí**, které představuje poslední kód této kategorie. Problematika sexuálního násilí ve vězeňském prostředí je mnohdy zveličována. Naši participantů tuto doménu sexuálním násilím vyvrátili – ani jeden z nich nemá přímou zkušenost s touto problematikou. „Ne, ne takového se tam nic moc nedělo, nevím o tom...já nemám žádnou přímou zkušenost ani s šikanou“ (R, K). „Na našem oddíle jsem se s tímto problémem nesetkal“ (R, L). Spíše se jednalo o dobrovolný styk mezi vězni nežli násilný. „Na naší cele byli dva, kteří spolu

spali normálně dobrovolně, jen se zatáhli prostěradlem“ (R, R). „Bud’to chtěli, že to byli homosexuálové, ale jinak nic takového, že by se tam znásilňovalo, jak to bývá v těch filmech. Byl tam třeba chlap, který se vyloženě oblíkal za holčičku, a jeden se tam do něho zaláskoval. To byl chlap jak hora, který měl doma rodinu a všechno a chodili za ručičky venku spolu na vycházku apod.“ (R, M). Podle výpovědi můžeme říct, že k sexuálnímu zneužívání mezi dospělými vězni nedocházelo. Dospělí si nejspíš uvědomují následky. Lukáš uvedl, že na oddělení mladistvých tomu může být jinak. „Takzvaní mladiství a s nimi byl obrovský problém. Několik vězňů bylo odsouzeno na víc, jak 8 let za to, že sexuálně zneužívali své spoluvězně, kteří byli v podstatě slabší a neuměli se bránit. Sexuální násilí u starších vězňů případně spoluvězňů jsem nezažil“ (R, L).

5.1.3 Výchovné působení věznic

Tato kategorie představuje jednu z těch nejobsáhlejších. Na základě analýzy dat je možno konstatovat, že výchovné působení je jedním z nejvlivnějších činitelů při resocializaci. V rámci této kapitoly je také popsán průběh toho, jak bylo s vězni zacházeno a jaká jim byla nabízena pomoc. Také se zde objevují kódy reprezentující největší chyby ve vězeňském systému, či jak mohou vězni trávit čas. Kódy, vlastnosti a dimenze reprezentující tuto třetí kategorii jsou uvedeny v tabulce následovně:

Kódy reprezentující kategorii	Kategorie	Vlastnosti kategorie	Dimenzionalizace vlastností
Vysoké nároky na vězně	Výchovné působení věznic	Intenzita působení	Vysoká – nízká
Přístup zaměstnanců		Přínos	Neefektivní – efektivní
Možnosti terapie		Dopady	Negativní – pozitivní
Možnosti aktivit programu zacházení		Vliv	Destruktivní – posilující
Nabídka práce ve VZ			
Nekázeň mezi vězni			
Stereotypní/ jednodušší způsob života			
Problémy způsobené nudou			

Tabulka 4 - Popis kategorie: Výchovné působení věznic (vlastní výzkum 2022–2023)

Z výpovědí dotazovaných vyplynulo, že pokud vězeň něco požadoval nebo chtěl mít příznivější podmínky, musel pro to vynaložit hodně úsilí. S tím je spojen kód **vysoké nároky na vězně** představující náročnost, která by mohla mnoho vězňů odradit od snahy za lepším životem. „*Na vycházky ven mohl chodit vězeň, který plnil povinnosti, a to bylo opravdu malé procento lidí*“ (R, K). „*Já jsem stihl jednu návštěvu venku... a to trvá strašně dlouho... asi za rok, když chodíte do práce, plníte tady všechny ty podmínky máte nějaké pochvaly a vidí ten vychovatel, že se snažíte a všechno plníte*“ (R, F). Nic nebylo zadarmo, všechno jste si museli zasloužit. „*Já jsem chodil do posilovny, ale tam Vás taky nepustí hned, to si musíte zasloužit*“ (R, F).

Kód pojmenovaný **přístup zaměstnanců** poukazuje skutečnost, jaké bylo chování a přístup zaměstnanců k vězňům. „*Ke mně vždy chovali dobře, já nedělal problém, tak ani oni mně*“ (R, R). „*I ti dozorcí tam byli strašně fajn...aspoň teda ke mně*“ (R, R). „*Nedělat bordel a poslouchat je a oni budou taky v pohodě*“ (R, F). Problém nastal v momentě, „*pokud jsi byl prostě průserář, tak tě odvezli do jiné věznice hnedka*“ (R, K). Na druhou stranu Lukáš uvedl, že i v případě značného zájmu z jeho strany mu žádný ze zaměstnanců nepomohl. „*Co se týče sociální pracovnice viděl jsem ji možná dvakrát za pobyt trestu, ale tam nikdy v životě v ničem nepomohla, ani mě nasměrovala k něčemu, co by mi mohlo pomoci. Vychovatel plnil pouze své povinnosti, neudělal nikdy nic navíc. Ten se nás v podstatě nezeptal na nic a řešil hlavně sám sebe, aby měl klid. Co týče psychologa já myslím, že v našich věznicích psycholog ani nebyl. Byl pouze speciální pedagog...mi sociální pracovnice na jednom pohovoru sdělila, že já jsem si zavinil výkon trestu, a že ona se mnou mé alimenty řešit nebude a je to můj problém. Takže ne, nikdo mi neradil*“ (R, L). Karel byl dokonce svědkem neprofesionálního a nevhodného chování zaměstnanců. „*Jedna vychovatelka... dělala strašné naschvály... a myslím, že tam potom na ni psali i udání*“ (R, K). Každý z dotazovaných měl svůj způsob, jak fungovat ve VTOS a mít klid. „*Všechno v klidu, plnit pravidla a být poslušný, aby ses z tama co nejdřív dostal. Poslouchat, vyhýbat se konfliktům. Nebýt vlezdoprdelka určitě*“ (R, R). „*Neotravovat, aby neměli moc práce a budou spokojení. Oni se snaží pomoci jen pro to, aby měli splněno. Ne, že by vám chtěli ze srdce pomoci*“ (R, F). Naopak Karel je svědkem toho, že některým ze zaměstnanců se větší náklonost líbila a vznikala tam potom „*nespravedlnost...prostě každý ten výchovný poradce si někoho oblíbil a někoho nemusel... Měli svoje miláčky, kteří jim lezli do toho zadku. Nechtěl jsem ani bonzovat nebo něco takového, i když bych za to měl od zaměstnanců benefity*“ (R, K). Bylo to individuální „*dělali, co mohli jo, někteří jo,*

někteří ne“, ale většinou pracovali alespoň po té formální stránce, „*protože tam se dala na všechno podat stížnost, a ta se musela řešit... takže se snažili vycházet vstříc, aby neměli problémy“* (R, F). Záleželo i na lidech, i na věznicích, ve které jste se ocitli. „*To bylo takové opravdu jenom, aby si udělali čárku, že to udělali“* (R, M). Nebylo to jen o nasazení zaměstnanců, ale také o nasazení vězňů samotných. „*Pokud oni vidí zájem, tak s tebou pracujou a snaží se ti pomoci, co potřebuješ venku vyřídít, ale pokud nevidí vůbec zájem, tak na to kašlou...proč by vyvíjeli činnost zbytečně pro lidi, u kterých to nemá efekt“* (R, M). Věznice jsou ale z největší části složené z „*feťáků a takových vězňů bez zájmu, tak co s nimi chceš... kdyby se trošinku snažili a ti pracovníci viděli...nějaký ten efekt...ale oni se pořád vrací...“* (R, M).

Neodmyslitelnou součástí výchovného působení věznic představuje kód **možnosti terapie**. Každý z dotazovaných má s těmito možnostmi odlišné zkušenosti. „*Chodili za mnou...s vámi mluvili o samotě, aby to nikdo neslyšel. Tam jste mohla říct, co máte za problémy, s čím potřebujete pomoci, jak někoho kontaktovat...“* (R, F). Terapie představovaly buď formu skupinového sezení, které může probíhat následovně: „*tam měli vždycky určený den, kdo tam bude. Takže přišel nějaký třeba na ty drogy nebo nějaký psycholog nebo psychiatr a tam byla kniha, kam jste si mohla jako napsat, že s ním chcete mluvit“* (R, F). „*Ve větší skupině, jsme třeba vytvářeli různé aktivity, společenské hry a tady ty věci. To byla taková odreagovačka.“* (R, K). Nebo probíhaly formou individuálního sezení. „*Jsem mluvil s paní sociální pracovnící. Jsme si vždycky šli jednou týdně pokecat...mi u toho utekl čas... Takové kamarádkové pokecání, povzbuzení, o mojem životě venku, co jsem dělal, s kým jsem se stýkal, rodinu jsme hodně řešili... sis pokecala a taková psychická úleva.“* (R, K). Bohužel ne každý z dotazovaných možnost psychické hygieny měl. „*Nebyla taková možnost, tam všichni chodili s poutama, žádné terapie jsme neměli“* (R, R). „*Pokud já vím, tak v naší věznicích nic takového neprobíhalo, ani nebyla možnost si s kýmkoliv v podstatě povykládat, svěřit se nějakému psychologovi či pedagogovi* (R, L).

Na vězně je působeno v rámci programu zacházení, který naši účastníci zhodnotili spíše negativně: „*Ty máš něco na papíře o čem si myslíš a reál je to úplně o 180 stupňů“* (R, K). „*Program zacházení je za mě cár papíru, který za vás někdo napíše, někdo vytvoří. Vy na něj v podstatě nemáte vůbec žádný vliv. Všichni o něm mluví, ale nic vám nedá... jsou to prostě jenom řeči a slova, které si píšou pracovníci věznic jenom proto, aby splnili hlavně své úkoly v programu zacházení. Program zacházení pro opakované vězně...nemá vůbec žádný význam, protože ti, kteří tu morálku nemají, je stejně nedodržují, a vůbec se toho*

neřídí.“ (R, L). „*To se jen nějak tváří ten program, to tě nepřevychová, že by to toho člověka nějak změnilo*“ (R, K). **Možnosti aktivit programu zacházení** hrají významnou roli v rámci výchovného působení. Avšak na otázku možnosti nabídek sportovních či jiných zájmových aktivit nám participanti odpověděli: „*Nic jsme neměli, sport byla procházka v tom korydoru. Se sportovně projdeš párkrát do kolečka*“ (R, R). Ačkoli v některých věznicích byla situace lepší, stále je co zlepšovat. „*Se tam dal hrát nohejbal, fotbal a ta posilovna, ale to je všechno za odměnu*“ (R, M). „*Jeden zájmový kroužek skrz PC, posilovna a soft tenis...nějaké prostě brigády a podobně. To bylo v podstatě asi tak všechno*“ (R, L). „*Organizované sportovní aktivity byly dvakrát do týdne, s tím, že vlastně na vycházky jsme mohli jít každý den a házet si s míčem, hrát fotbal nějaký jo a nějaké organizované činnosti s vychovatelem bývaly občas i bokem, mimo věznici, který nás tam bral*“ (R, K). „*A ty kroužky no a na zahrádky třeba, to jste venku a děláte ty věci, co oni potřebujou. Ještě jsme mohli hrát ping-pong, a to bylo asi tak vše*“ (R, F). „*Do čtenářského kroužku nebo do kina se chodilo, na zahrádku se chodilo ven, možnost angličtiny byla*“ (R, K). Mimo zábavné aktivity byla vězňům ve věznicích nabízena i **práce**. „*Já jsem ve věznici uklízel toalety*“ (R, K), která nemusela být vždy nejpríjemnější. V každém stupni ostrahy byly jiné možnosti. „*Já jsem teda dělal toho správce té posilovny*“ (R, M). Jenže ne každému bylo nabídnuto pracovat. „*Pokud nemůžete pracovat nebo ze zdravotního důvodu nejde pracovat, tak je každý den ubíjející*“ (R, L). „*Možnost práce byla, ale mně možnost práce nebyla nabídnuta, chtěli spíše lidi s delším trestem, aby se to vyplatilo. Půl roku tě nesmí zaměstnat, aby si tě prokoukli*“ (R, R). „*Já jsem ve věznici uklízel toalety, ale potom, jak jsem dostal mrtvičku, tak už tam pro mě možnost práce nebyla, jak jsem se z toho dostal*“ (R, K). Jediný z našich participantů nemá k nabídkám vězeňské práce výhrady. „*Tam toho bylo hodně, dělaly se betonové ploty, v kuchyni, v masně, v pekárně, v lese apod, takže tam to bylo super na toto. Já jsem měl zdravotní problémy s rukou, tak jsem dělal lehčí práce, jsme seděli a navlíkali nějaké gumičky na nějakou trubku nebo do auta něco takového*“ (R, F).

Další kód představuje **nekázeň mezi vězni** či neslušné chování, které je ve vězení představuje přirozený jev. Většinu nekázně měli dle dotazovaných na starosti „*samozřejmě fetišáci... to bylo největší zlo*“ (R, K). „*Fet tam jel hodně. Fet je držel při sobě. Drogy se posílaly tenisákem přes plot*“ (R, R). Drogy ve vězení představují problém, se kterým se vězeňský systém potýká již dlouhodobě a zaměstnanci vězeňské služby, by tomu měli pomoci zabránit. Naopak oni byli podle výpovědí „*ti největší přenášeci drog, ti to za*

nemalé peníze donášeli vězňům nebo i oblečení, prostě cokoliv, co chtěli vězni, jim ta služba donesla, akorát za mnohem vyšší ceny. Nebo jim třeba platili za to, aby byli potichu a nic neříkali vychovatelům, aby nedostali trest“ (R, F). „Za úplatky mi bylo líp a bylo se mnou lépe zacházeno, což postrádá smysl“ (R, R). Policajti ti pro peníze nebo nějaké úplatky byli schopní zařídit téměř cokoliv“ (R, M). V případech, kdy vězeňská služba věděla, že se ve vězení drogy pašovaly, tak se k tomu mnohdy stavěla následovně: „Ty bachaře to nezajímá, aby to řešili nějaké drogy nebo něco... ty kontroly byly spíše formalita jo...drogy se našly, a tím to končí... nikdo nebyl potrestaný. Ty drogy nemohli v životě najít, když se vědělo, do jakého pokoje jdou...tak se uklidily jinam a oni nechodili do všech pokojů, aby je opravdu našli nebo ten alkohol. Když se dělala šťára, jako kontrola drog, tak už se řeklo klukům jako z toho pokoje, že se jde na kontrolu...no a oni samozřejmě všechno dali pryč...takže na to přišli málokdy. Jen, když kontrolují úplně všechny cely, ale to bylo tak 1- 2x za rok.“ (R, F). Tito problémoví vězni si to ve vězení uměli zařídit „se tam měli královsky prostě. To, co měli tam, by venku neměli“ (R, K). S nimi si systém neporadil. „Romové, vícekrát trestaní, kteří chodili do kroužků o duchovní činnosti, která spočívala pouze v tom, že využívali toho, že tam můžou hrát na kytary a v podstatě se zabavit“ (R, L). Celkově je to tam hlavně o penězích, jestli „máš peníze a příjem z venku, tak tam máš opravdu všechno. Díky penězům máš dostatek jídla, což je problém v kriminále celkově. Platilo se tam i hodně cigaretami, protože peníze tam nepropašuješ“ (R, M).

Na tuto problematiku navazuje další kód **stereotypní/jednodušší způsob života**. Vězeňský harmonogram je „naprosto jednotvárný, kromě hodiny vycházky denně, kdy si vyšla na to nádvoří, tak je to tam stejné. Tam je to dané, že prostě snídaně, oběd, večeře to ti přivezou rozdaj na cely a hotovo. Tam ani na to jídlo nemůžete chodit mimo tu celu“ (R, M). Lukáš popsal vězeňský velmi podrobně: „Ráno nás budili o půl šesté, kdy bylo první sčítání vězňů. Následně proběhla osobní hygiena a úklid cel. Poté byla snídaně, po které následovalo okolo 8 h ranní hlavní počítání vězňů (čas, kdy se dozorci měnili ve směnách). Po sčítání se konaly tzv. „rajony“ – úklid společných prostor. Potom osobní volno, popřípadě vycházky, které byli pro nezaměstnané jen dopoledne, a to hodinu denně. Já jsem docházel na kroužek informatiky, ostatní trávili volno na cele nebo ve společenské místnosti. Věřící měli možnost docházet do modlitebny. Kolem poledne byl oběd a v jídelně vařili téměř nepoživatelně. Po obědě bylo opět osobní volno, kdy byla možnost chodit do posilovny nebo na soft tenis. Po skončení osobního volna opět následovalo malé sčítání,

večeře, rajony, velké sčítání s výměnou směn dozorců a osobní hygiena, kdy nám teplá voda tekla jen 2x denně po dobu 1 hod. Za tu dobu to museli stihnout všichni vězni“ (R, L). V rámci jednotlivých stupňů střežení se mění kontrola vězňů, z tohoto důvodu mohou být v každých věznicích denní harmonogramy lehce odlišné. „Já jsem byl teda oddělení, kde ses mohl volně pohybovat ...nebyl jsem zavřený na nějaké cele. To máš ráno budíček, vstaneš, jdeš si posnídat...pokud nepracuješ, tak máš volný celý den... TV, různé sportovní aktivity, vycházky jako na zahradu (R, K). Ačkoliv se harmonogram ve věznicích občas odlišuje, ta jednotvárnost a jednoduchost je stejná všude. „Pořád to bylo stejně hrozné, stejný harmonogram“ (R, R). Vězni se poté vrací zpět, protože je to pro ně jednodušší východisko. „Za dobu mého $\frac{3}{4}$ letého trestu jsem některé lidi potkával 3x 4 x“ (R, L).

Z celého vězení byla pro participanty nejhorší nuda. „Představa, že bych měl být na tom pokoji celý den nebo nechodil do práce si nedovedu představit, to by bylo asi hrozný. Ta nuda je fakt zabiják“ (R, M). Poslední kód **problémy způsobené nudou** naznačuje, že nuda byla největší příčinou vedoucí ke vzniku nežádoucího chování vězňů. „O víkendu to bylo horší, se vězni ožrali a dělali bordel nebo se tam dostaly drogy a nafetovali se. Byl klidnější režim, nebyli vychovatelé, dopisy, takže strašná nuda. Tam třeba bachař přišel jenom 1x za čas nebo prostě nebyl takovej interval. Nemáte co dělat, nudíte se, proto dochází k nějakým rvačkám, drogám“ (R, F). „Nuda při celém průběhu výkonu trestu, to je možná ten největší trest...ta nuda“ (R, L). Každý ambiciózní vězeň hledal jakoukoliv zábavu, jen aby se nenudil, protože „člověk je pak zaměstnaný a nemá pak tolik času dělat nějaké jiné horší věci...po psychické stránce mu to taky nedodá“ (R, F). „Osobně jsem chodil do počítačových kroužků“ (R, L).

5.1.4 Příprava na vedení řádného života

V rámci čtvrté kategorie je popsán průběh přípravy vězňů do společnosti před koncem jejich výkonu trestu. Vhlédneme do jejich posledních dnů ve věznicích a prvních dnů na svobodě. Závěrem kategorie jsou zde uvedeny největší možné problémy vedoucí k recidivě. Kategorie příprava na realitu byla naplněna vzniklými kódy, vlastnostmi a dimenzemi následovně:

Kódy reprezentující kategorii	Kategorie	Vlastnosti kategorie	Dimenzionalizace vlastností
Průběh podmíněného propuštění		Vliv	Negativní – pozitivní
Výstupní oddělení		Trvání	Dočasné – trvalé

Příprava na propuštění	Příprava na vedení řádného života	Přínos	Bezvýsledný – efektivní
Den propuštění			
První dny po propuštění			
Způsob vedení vězňů k vlastní zodpovědnosti			

Tabulka 5 - Popis kategorie: Příprava na realitu (vlastní výzkum 2022–2023)

První kód nazvaný **podmíněné propuštění** představuje skutečnost, že měli vězni v případě dobré kázně možnost zažádat o dřívější neboli podmíněné propuštění. Žádost může být podána až po určité době. „*Když přijde ten správný čas, kdy můžeš zažádat, tak si napíšete žádost. S tou věznicí nemá nic společného až do té doby, než na tebe napíše vychovatel posunek. Potom přijde sociálka, jestli máš venku někoho, jak seš na tom, jestli něco potřebuješ nebo nepotřebuješ*“ (R, M). Při žádosti se participant museli prokázat, že splnili podmínky stanovené pro podmíněné propuštění, kterými jsou „*z venku příslib zaměstnání...bydlení jsem měl svoje že, a to je taky podmínka a hlavně, že nebudu páchat trestnou činnost. Přiznám, že mě ten trest dostatečně poučil, a že si tam nechce vracet*“ (R, F). „*Kroužky tam byly a ty se musely dodržovat, protože pokud jsi tam nechodil, tak se vám zmenšila šance na to, že by vás propustili na podmínku*“ (R, F). Zaměstnanci se při podmíněném propuštění zajímali, zda bude odsouzený na svobodě zajištěný „*jestli mám kde bydlet, jestli mi mají pomoci s prací venku všechno jsou schopni, pomůžou ti, pokud jevíš zájem a neděláš problémy*“ (R, M). Z výpovědí dotazovaných vyplývá, že v případě podmíněného propuštění se vězňům snižovala možnost přechodu na **výstupní oddělení**. Na tomto oddělení, jsou vězni důkladněji připravováni na přechod do společnosti. „*je spíše pro ty, kteří nejdu na poloviční trest v případě tříčtvrtinový...ale ti, kteří ukončují trest normálním způsobem ...*“ (R, L). Žádný z našich participantů nemá osobní zkušenost s výstupním oddělením, ale od ostatních vězňů se doslechli, že může vypadat následovně: „*Mají tam kuchyň, pračku a všechno toto vybavení, aby ses tam naučil, jak kdyby žít venku*“ (R, M). Toto oddělení není podmínkou a Karel uvedl, že ve věznicí, ve které byl k dispozici nebylo. „*Ne, tam to tak nechodilo. Tak to chodí myslím ve větších věznicích nebo s tou větší ostrahou*“ (R, K). Přechod na toto oddělení není povinný a Matěj tuto možnost odmítl. „*Já jsem to odmítl, protože bych byl úplně nový, a to je na vězení nejhorší ty začátky*“ (R, M).

A jakým způsobem probíhala **příprava na propuštění**? Ve věznicí bylo participantům nabízeno spoustu možností pomoci. „*Nabízeli mi spolupráci s úřadem práci v místě bydliště nebo o možnostech bydlení apod. Tam dostanete aj dotazník, kde je napsané, kde*

se máte třeba hlásit nebo když potřebujete nějakou pomoc ohledně práce“ (R, R). „Bylo mi nabídnuto strašně moc ohledně toho zařazení do společnosti. Byly tam různé prospekty, letáčky, kam se můžeš obrátit“ (R, K). „Dali mi kontakty na organizace, kde bydlet nebo úřad práce“ (R, M). Ačkoliv se může zdát, že jsou vězni připravováni všude, není tomu tak. „Nikdo ve vězení se mnou neprobíral to, co bych měl v případě dělat, když mě propustí, jak bych se měl zachovat, o možnostech práce... nikdo se mnou neřešil, neptal se mě, co budu dělat, co bych mohl dělat, ani kde se v případě obrátit na nějakou pomoc v případě nějakou spolupráci s úřadem práce či sociálním úřadem“ (R, L). Jakmile nastal osudný **den propuštění** „tě poslali na ten soud a tam jsi vlastně čekal, než k tomu soudu dojde. Na ten soud s tebou jeli třeba i další dva nebo tři vězni, kteří měli mít taky propouštění podmíněně“ (R, K). Tento den probíhal u každého z participantů odlišně, ale všichni měli jedno společné – byli propuštěni podmíněně. „Ráno přijdeš k soudu a ten zasedá přímo ve věznici, kam dojíždí soudce aj. Pak mi teda řekli, že jsem propuštěn a jdeš sbalit si věci, odnést všechno do skladu, převléct se a odjezd“ (R, M). „Tys vlastně čekal u toho soudu, než na tebe dojde řada a pak teda, když ... přijali tu moji žádost, tak ještě potom asi jsem čekal hodinu na vybavení, než prostě mě pustili úplně ven. Potom jen řekli, ať si sbalím věci. Dali mi zpátky všechny moje věci a mohl jsem jít. Peníze, věci, doklady nic navíc mi nedali, měl jsem všechno svoje“ (R, K). „Pustili mě z hodiny na hodinu. Jak došel rozsudek, došli za mnou policajti, že mám hodinu na propuštění. Všechny věci jsem tam nechal. Dali mi peníze na cestovné akorát“ (R, R). „Soudce řekl, že jsem propuštěn a do dvou hodin jsem musel opustit věznici. Spoluvězněm jsem nechal své osobní věci a do dvou hodin jsem věznici opustil v civilních věcech, ve kterých mě na začátku zatkli. Jsem vyšel z věznice, nastoupil jsem do auta a jel jsem domů...“ (R, L). Před propuštěním bylo potřebné vyřídit veškerou administrativu. „No tak předtím ještě musíte jít ještě na různé vyšetření, že jste zdraví, podepsat různé papíry, vyzvednout si peníze, ze skladu věci, co máte, převléct se do civilu, vrátit věci, co jste tam nafasoval, když vám něco chybí tak vám napíšíou ztráťák. Dají vám papír, že jste propuštěný z vězení“ (R, F).

Další kód **první dny po propuštění** se zaměřuje na první momenty a radost participantů z propuštění. „Cítíte se báječně, po těch letech mimo civilizaci to vůbec nebylo špatné“ (R, M). „Luxusně, jak jsem se nadechl čerstvého vzduchu. A hurá pryč. Byl to skvělý pocit“ (R, R). Na otázku, zda participanté věděli, co udělají jako první po propuštění nám odpověděli: „To snad nikdo neví, pokud se nevracíš přímo do rodiny. Plán byl se z toho neposrat, jako to nevíš, co bude“ (R, M). Ale někteří v tom měli jasno. „První věc, já jsem měl teda

notýsek a tam jsem měl prostě body, které po propuštění, jako že si zajedu na výlet na dovolenou a navštívím místa, hřbitov a tady ty věci“ (R, K). „Že uvidíte rodinu, že budu doma, a že si vyřídím věci, které jsem potřeboval a budu si užívat svobodu“ (R, F). Resocializovat se do společnosti a začít žít nový a spořádaný život není nic lehkého. Některým z participantů byla po propuštění uložena podmínka či probační dohled. „Měl jsem krátkou podmínku jen 2 roky. Nic víc jsem neměl“ (R, F). „3letá podmínka dohledu. Ted' mám ještě nějakou jednoroční lhůtu ochrany“ (R, K). „Jsem dostal 5 let podmínku a 7 roků zákaz činnosti“ (R, L). Ale PMS nebo jiná pomoc vězňům není podmínkou. „Probační službu jsem neměl. Všechno mi bylo nabízeno u soudu při odchodu. Aj o azylu se semnou bavili“ (R, R). Každý po VTOS k životu přistupoval po svém, měl jinou motivaci a chtěl od života něco jiného. „Člověk to prostě musí chtít a jde do toho, pokud chceš, tak se vrátíš do toho režimu funguješ a jedeš jo.... Prostě buď jsem normální, vrátím se a začnu fungovat anebo se z toho poseru“ (R, M). Obavy a strach byly pro mnohé velkou překážkou. „Jsem nevěděl, jestli vyřeším ty finanční závazky, které jsem měl venku.... Jsem se bál, jak se zařadím zpátky do toho systému a života, ve kterém jen byl předtím, aby to fungovalo všechno, jak předtím“ (R, F). „Strach jako jednoznačně, ted'ka rodina, zajištění povinností.“ (R, K). „Neznáte relevantní informace a nevíte, co je pravda, a co je zkušenost“ (R, L). „Jsem se bál, aby to všechno klapalo a šlo jak předtím, protože mi dost lidí odešlo ze života“ (R, R). Je to především na člověku, jestli se začlení, „ne na systému vězení, ale na jeho ambicích“ (R, R). Pokud člověk není přesvědčen sám, tak Vás „věznice nebo systém vězeňské služby nemůže připravit na začlenění a jít do normální společnosti“ (R, L).

Při úspěšné resocializaci hraje velkou roli sociální okolí jedince a hlavně rodina, tedy zda má nějaké **zázemí**. „Měl jsem tu pro sebe i kamaráda venku, který se vlastně o mě ve výkonu postaral, který za mě platil veškeré dluhy, posílal mi peníze. To bylo jediné moje štěstí, jinak bych už asi neměl bydlení...dluhy bych nezaplatil“ (R, R). „Pokud člověk má nějaké zázemí, tak ano, může se vyhnout opakované trestné činnosti...Osobně jsem se začlenil velmi rychle, neměl jsem žádný problém, jelikož jsem věděl, že mám nějaké zázemí a věděl jsem, že něco umím“ (R, L). „Jsem si sháněl práci u známých, takže to bylo o něco jednodušší, protože oni ví, jaký jsem“ (R, M). Jednoduše řečeno, „je to pouze o tom, jaké má člověk zázemí, kolikrát byl odsouzený a jestli ho podrží rodina“ (R, L). Vězeňský systém je nastavený tak, že za peníze vydělané ve vězení nejsou vězni schopni splácet své závazky. Naopak mnohdy narůstají. „Dostanete malou výplatu...takže si kolikrát raději lidi

*kupovali cigarety, kafe nebo drogy“ (R, R). Dalším z problémů vysoké recidivy je ten, že systém není efektivní a málo kdy někomu pomůže. „Zloděje...v podstatě pobyt ve vězení nedokáže napravit. Pobyt ve vězení je dokáže akorát zhoršit a nabít v nich pocit, že je mají kam vrátet“ (R, L). V dnešní době je jednoduché dostat se do vězení a potom jsou věznice zbytečně přeplněné. „Jsou lidi zavíraní kvůli kravinám...pak je to přeplněné“ (R, R). „Když se blížila zima, věznice se okamžitě naplnila, protože ty lidi, kteří bydleli na ulici, žili v létě někde pod mostem nebo v případě bezdomovci se radši nechali zavřít, protože věděli, že dluhy budou mít stejně, ale dostanou najíst a je o ně nějakým způsobem postaráno“ (R, L). Na to navazuje další kód popisující skutečnost, **jakým způsobem jsou vězni vedeni k vlastní zodpovědnosti**. Můžeme podotknout, že místo toho, aby k ní byli vedeni, svou vlastní zodpovědnost díky vězeňskému systému naopak ztrácí. „Když jste tam, tak to všechno dodržíte a mají nad vámi dohled.... Pak vylezete a jste zase sám jo a nemusíte se nikomu zodpovídat, dělá si, co chce a užívá si. Nebo ho naopak může hodně věci zlomit...třeba ta samota nebo já nevím. Upřímně musím říct, že chvíli potom, co jsem byl propuštěný, tak mi ten režim ...chyběl, ale pak jsem si vzpomněl na zbytek těch hrůz a přešlo mě to, ale hodně se na to zvyká“ (R, R). Ani jeden z dotazovaných osobně neměl se začleněním problém, protože všichni měli, jak motivaci pro vedení řádného života, tak zázemí a podporu z venku, která jim zajistila úspěšnou resocializaci. Ale setkávali se s mnoha vězni, pro které život ve vězení představoval lepší a jednodušší cestu. „Tam máš zodpovědnost jen sám za sebe“ (R, K). „Nemají tam tolik povinností, jak venku“ (R, M).*

5.1.5 Zpětný pohled na VTOS po propuštění

V rámci poslední kategorie je rozebráno zpětné hodnocení VTOS od jedinců, kteří jsou již na svobodě. Návrat do společnosti a vedení řádného života s sebou přináší mnoho překážek, pro jejichž překování je potřeba vynaložit úsilí. Na každém tato nepříjemná zkušenost zanechá nějaké dopady, jak už v pozitivním, tak v negativním smyslu. Každý tuto životní etapu vnímá po svém. Kategorie Zpětný pohled na VTOS po propuštění byla naplněna těmito tematicky propojenými kódy, vlastnostmi a dimenzemi:

Kódy reprezentující kategorie	Kategorie	Vlastnosti kategorie	Dimenzionalizace vlastností
Zápis v trestním rejstříku	Zpětný pohled na VTOS po	Dopady na současný život	Negativní – pozitivní
Psychické dopady z VTOS		Změny	Dočasné – trvalé

Všechno zlé je k něčemu dobré	propuštění	Přínos	Negativní – pozitivní
Největší ztráty v rámci VTOS			
Závěrečné zhodnocení VTOS			

Tabulka 6 - Popis kategorie: Zpětný pohled na VTOS po propuštění (vlastní výzkum 2022–2023)

Z rozhovorů vyplynulo, že pokud je člověk ambiciózní a je inteligentní, tak usiluje o to, aby opět žil spořádaný život. „Už nikdy nechci zpátky a dělám vše pro to, abych se tam nevrátil“ (R, F). K vedení spořádaného života je potřeba mít stabilní zaměstnání. Cestu za novým a lepším životem může mnohdy znepríjemnit **zápis v trestním rejstříku**. „Jsem měl problém, chtěl jsem si vyřídit živnosták, ale kvůli tomu, že jsem měl ten zápis, tak to nešlo. A nevezmou vás na některé vybrané profese jen kvůli tomu no“ (R, R). Samozřejmě to není pravidlem a někomu zápis v trestním rejstříku problém nedělal. „Já jsem to nikde nepotřeboval donášet, protože mi pomohli známí, takže mě to v podstatě žádný problém nepřineslo. Ted' už mám vymazaný trestní rejstřík, takže v pohodě“ (R, M). „Najít si novou práci jsem taky problém neměl, akorát v jedné práci, kde jsem to teda zkoušel hned po propuštění...tam to teda vadilo, ale teda v práci, kde jsem ted'...to nikomu nevadí“ (R, K). „Jelikož jsem spolupracoval s lidma po svém výkonu trestu s těma, co jsem dělal, tak ti lidi mě znali...jsem neměl žádný problém se začleněním a dělal jsem v podstatě s lidma, se kterýma jsem dělal i předtím a dělám s nimi do ted'“ (R, L). Můžeme si tedy povšimnout, že podpora ze strany blízkých hraje podstatnou roli při cestě za novým/lepším životem.

VTOS představuje nelehkou životní etapou, která na každém zanechá následky. „Má na každého nějaký dopad, ale pak záleží to na každém, jak je psychicky odolný“ (R, F). Téměř na každém to zanechalo následky „ať už po psychické stránce, což určitě, po fyzické taky...někdo tam přibere...někdo se vrátí jako nudla“ (R, F). **Kód psychické dopady** poukazuje na fakt, že propuštění jedinci se mohou potýkat s psychickými problémy způsobenými zkušenostmi s VTOS po dlouhou dobu, a dokonce nemusí odejít vůbec. „Celkově ta psychika, to bylo, jak kdybych se probudil ze zlého snu. Nechce tomu člověk dlouho věřit, že byl člověk hlavou ještě nastavený tam, jsem se kolikrát musel štípnout, abych uvěřil, že jsem zpátky. Tak 3x- 4x týdně máš prostě noční můry s tím, že se probouzíš tam a vidíš se v té věznici“ (R, K). „V poslední době a je to už 8 let se mi prostě sem tam někdy zdávají příběhy z věznice“ (R, L). Každý chce dostat negativní myšlenky na VTOS

z hlavy a zapomenout, ale spíše si člověk najde krátkodobou úlevu nežli „lék“. „*Si zajdeš s kamarádama a přijdeš na jiné myšlenky. Léčit to už asi nejde, jsem chvilku bral i antidepressiva, ale to mi moc nepomáhalo* (R, K). Matěj uvádí, že mimo ubíjející negativní myšlenky na něj díky zkušenosti s VTOS lidé nahlížíjí „*skrz prsty, ale oni si neuvědomí, že tam můžou být hned taky*“ (R, M).

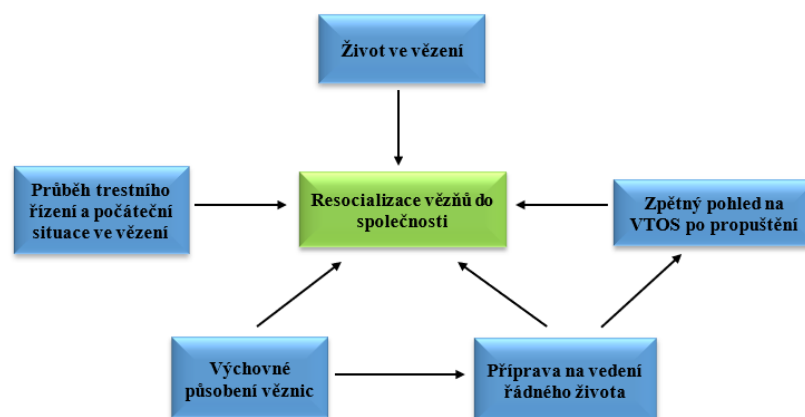
Jestli si člověk z vězení něco odnese je pouze „*na každém z nich...Jako já si úplně změnil svoje myšlení nebo náhled na ten život. To nechceš zažít už nikdy...ani něco páchat*“ (R, K). Další kód **všechno zlé je k něčemu dobré** poukazuje na skutečnost, že někteří z našich participantů najdou na zkušenosti s VTOS přece jen něco pozitivního. „*Si víc vážím života si myslím a asi jsem i dospěl. Jsem si tam našel jednoho klučinu a jsme kamarádi do dneška. Svým způsobem tě to posílí...jsem si utřídil kamarády, kteří jsou mí opravdoví*“ (R, K). „*Člověk zjistil, že život není jen o penězích. Začal jsem přemýšlet i o jiných věcech. Jsem i teď víc otrkaný a silnější*“ (R, R). „*Stal jsem se takový otrlejší, a díky tomu jsem zažil věci, co spousta lidí za celý život ne. Mám i díky tomu teď nějaký respekt mezi lidma*“ (R, F). Franta se nad sebou zamyslel, ale tvrdí: „*To není systémem, to není kriminálem, ale těma rokama*“ (R, F). „*Byl jsem hrozný, teď toho lituju a jsem jiný, určitě za to může má současná přítelkyně*“ (R, R). Ale na většině vězeňský systém nezanechá vůbec nic. „*Díky kriminálu jsem se nestal ani lepším člověkem, ani horším*“ (R, M). A už vůbec ne žádný přínos. „*Nedovedu si představit člověka, který by řekl, že by pobyt ve věznici měl nějaký přínos*“ (R, L). Byla to pro ně jen ztráta. S tím je spojen kód **největší ztráty v rámci VTOS**, které jsou podle participantů následující: „*Ztráta těch roků, za tu dobu jsem mohl mít vztah, děti, jiný život...ta svoboda no. To mi už nikdo nevrátí*“ (R, F). „*Ztráta svobody*“ (R, K). Za tu dobu toho hodně zameškáte. „*V mém případě, že jsem neviděl vyrůstat svou nejmladší dceru. To mě sralo úplně nejvíc. Pokud jste inteligentní, tak je to jenom přehlídka ztraceného času. A největší negativum je nemožnost jakýmkoliv způsobem se seberealizovat, hygiena* (R, L). Člověk si ve vězení musí uvědomit, že je zavřený na dlouhou dobu. Čas má na svědomí hodně změn, proto je důležité snažit se být v kontaktu s lidmi, o které nechcete přijít po celou dobu výkonu trestu. „*Snažit udržovat kontakty a díky tomu teď spousta lidí udržuje kontakt se mnou stále*“ (R, M). Každý ve vězení zažil něco jiného, má jinou zkušenost a jiné vzpomínky. „*Tam byl borec, který se hodně mlátil apod. ... a měsíc po jeho propuštění jsem se dozvěděl, že se zabil na motorce, takže se mu to, jak kdyby vrátilo a od té doby věřím na karmu*“ (R, F). Lukáš detailně popsal, jak vnímá svou zkušenost s VTOS „*Můj speciální pedagog ve věznici říkal, že pokud je člověk*

normální a je schopen se zařadit do normálního běžného prostředí, tak, že pobyt ve výkonu trestu se vám po výstupu změní v podstatě v jeden den a tím, že vlastně nezažíváte žádné emocionální zážitky a každý den je stejný, tak vám to mozek vytěsňuje a splyne to v jednu malou kapitolu. Tohle musím potvrdit“ (R, L).

Na otázku, jak by participanti **závěrečně zhodnotili VTOS** nám odpověděli: „*Je to zkušenost v životě, ke které se už nechci vracet. Dalo mi to po všech stránkách i napravilo i odstrašilo. Děkuji, už nikdy víc* (R, K). „*Už nikdy více jo, není to o tom, jestli to člověka napraví nebo nenapraví, ale spíš o tom, že se tam nechce vrátit“* (R, M). „*Je to totálně odstrašující. Všechny chyby bych hrozně rád vzal zpátky, jen abych tam tehdy nemusel. Teď toho hrozně lituju“* (R, R). „*Možná je to tím, kde jsem byl a v jaké ostraze, ale za mě prostě ne“* (R, L).

5.2 Interpretace paradigmatického modelu

V rámci této kapitoly se již dostáváme k druhé úrovni analýzy, konkrétně k axiálnímu kódování. V průběhu tohoto kódování jsou na základě možných podmínek, důsledků, strategií, interakcí nebo procesů propojovány jednotlivé kategorie a nalézány další, které spolu souvisí. K odhalení vztahů mezi jednotlivými kategoriemi je zapotřebí paradigmatický model (Hendl, 2012, s. 255). Náš paradigmatický model má následující strukturu:

Obrázek 3 - Konkrétně sestavený paradigmatický model (vlastní výzkum 2022–2023)

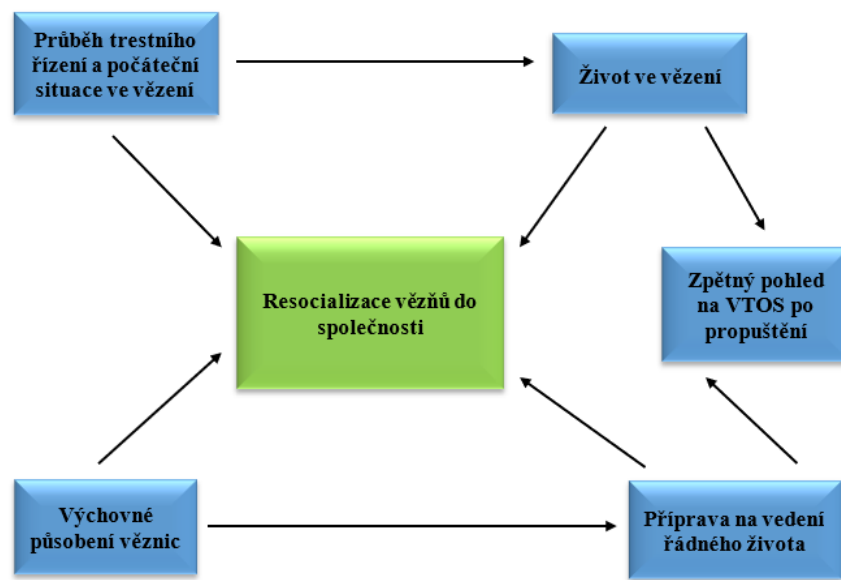
Výše je uvedeno schéma konkrétně sestaveného paradigmatického modelu. Tento model se skládá z příčinných podmínek, kontextu, intervenujících podmínek, strategií jednání, následků a výsledného jevu. Na schématu je zobrazen vzniklý **jev**, též nazýván jako fenomén, kolem kterého jsou soustředěny veškeré ostatní kategorie. Na základě našeho

výzkumu jev představuje **resocializaci vězňů do společnosti**. Jedná se o ústřední téma, jelikož jednotlivé části modelu udržuje při sobě. Jev si můžeme identifikovat s pomocí otázek: O čem tato interakce nebo jednání vlastně je? Čeho se údaje týkají? (Strauss, Corbinová, 1999, s. 73). Resocializace vězňů do společnosti je ovlivněna mnoha faktory. Prvním z nich jsou **příčinné/kauzální podmínky**, představující události či případy vedoucí ke vzniku jevu (Strauss, Corbinová, 1999, s. 70). V našem případě se jedná o **průběh trestního řízení a počáteční situaci ve vězení**. Kdyby jedinci nespáchali trestný čin, k žádné zkušenosti s VTOS by nedošlo. Po odsouzení za spáchání trestného činu si vězni svůj trest odpykají ve vězení. **Život ve vězení** má u každého jiný průběh. Je tedy velmi specifický a má svoje charakteristické vlastnosti. Každý se setkával s jinými problémy, které na věznicích zanechají následky (**kontext**). Kontext představuje konkrétní soubor podmínek, podle nichž se uplatňují strategie jednání či interakce náležící jevu (Strauss, Corbinová, 1999, s. 70). Každý jedinec tedy z vězení odchází s jinými zkušenostmi, které následně ovlivňují jejich snahu a tím lepší připravenost na resocializaci do společnosti. Největší vliv má při resocializaci vězňů **výchovné působení věznic (intervenující neboli strukturní podmínky)**. Výchovné působení pak ve větší či menší míře podněcuje vězně k jejich budoucím životům. Dle Strausse, Corbinové (1999, s. 75) se jedná o široké a obecné podmínky, které ovlivňují strategie jednání nebo interakce, které jevu náleží. Výchovné působení ovlivňuje **přípravu vězňů na vedení řádného života (strategie jednání)**, která by vězňům měla umožnit jednodušší přechod do společnosti. Strategie jednání obecně vedou k ovládnutí, vykonávání, reagování nebo zvládnutí určitého jevu (Strauss, Corbinová, 1999, s. 70). **Následky** jsou výsledky jednání a interakcí, které nejsou vždy zamyšlené nebo předpověditelné. I když k interakci či jednání nedojde (nebo dojde k selhání), tak stále nějaké výsledky nebo následky vznikají (Strauss, Corbinová, s. 78). Tímto nepředvídatelným jevem se stal **zpětný pohled na VTOS po propuštění**, který následně ovlivňuje průběh resocializace. Participantů nahlíží na VTOS spíše negativně. Na jednu stranu se všichni z našich participantů dokázali resocializovat, ale na druhou stranu z výpovědí plyne, že jsou si vědomi faktu, že kdyby jim k tomu nepomohli blízcí, nejspíše by nebyli natolik odhodlaní a motivovaní k vedení řádného života, tudíž by u nich byl také jistý předpoklad kriminální recidivy.

5.3 Zakotvená teorie a její interpretace

V rámci axiálního kódování, jak jsme již zmínili, jsou identifikovány hlavní témata výzkumu. V rámci selektivního kódování je prováděna integrace výsledků a jsou

porovnávány vzniklé kategorie. Při této fázi je vyhledávána centrální kategorie, která spojuje ostatní vzniklé kategorie a témata. Výsledky selektivního kódování jsou znázorněny graficky, kdy je s pomocí kauzálního modelu vytvořen grafický diagram (Hendl, 2012, s. 252). Vzniklou centrální kategorii představuje **Resocializace vězňů do společnosti**:

Obrázek 4 - Schéma grafického diagramu (vlastní výzkum 2022–2023)

Jak lze vidět výše, kategorie **průběh trestního řízení a počáteční situace ve vězení**, naznačuje skutečnost, která celou situaci započala. **Život ve vězení** je velmi specifický a průběh je u každého z vězňů odlišný. Zkušenosti a samotný život ve vězení ovlivňuje nejen resocializaci vězňů do společnosti, ale i zpětný pohled na VTOS po propuštění. **Výchovné působení věznic** ovlivňuje centrální kategorii, ale zároveň přípravu na vedení řádného života, která má vliv na zpětný pohled po propuštění na kvalitu VTOS. Nesmíme ani opomenout podstatu **přípravy vězňů na vedení řádného života**, která je při resocializaci vězňů naprosto nezbytná. Jednak má vliv na zpětný pohled na VTOS po propuštění, tak i na resocializaci vězňů do společnosti. **Zpětný pohled na VTOS po propuštění** je ovlivněn životem ve vězení, ale i přípravou na vedení řádného života, která závisí na výchovném působení věznic.

5.4 Interpretace dat

Cílem výzkumu bylo zjistit hodnocení osobních zkušeností osob po výkonu trestu odnětí svobody s procesem penitenciární a postpenitenciární péče. Na základě výzkumu se

domníváme se, že v rámci tohoto procesu je nepostradatelnou součástí výchovné působení na vězně a jejich příprava k vedení řádného života. I přes to, že se všichni z dotazovaných dokázali resocializovat, je hodnocení procesu penitenciární a postpenitenciární péče spíše negativní. Dotazovaní své zkušenosti hodnotí negativně, neboť úspěšná resocializace podle nich závisí na podpoře blízkých. Z výpovědí usuzujeme, že bez podpory svých blízkých by nejspíše neměli jednak takovou motivaci pro změnu, ale také by nepřekonali prvotní překážky po propuštění. Tyto domněnky se shodují s údaji ze statistických přehledů o kriminalitě a VSČR (2019), které vykazují, že pro skončení s recidivou je nejdůležitější najít si nového partnera/partnerku či si založit vlastní rodinu. Dále být spokojený v zaměstnání, ukončit styk s delikventy nebo je důležité přehodnotit své životní hodnoty. Na základě výzkumu se domníváme, že největší hrozbu ve vězení představují ostatní vězni nežli vězeňský systém. S touto domněnkou pracuje Černíková (2008), která tvrdí, že adaptace na vězeňské prostředí a jeho průběh je ovlivněn vzájemným chováním mezi odsouzenými. Sám vězeňský systém totiž na vězně údajně nemá značný vliv, poněvadž vězni jsou pouze odloučení od zbytku společnosti. Můžeme tedy předpokládat, že VTOS málokoho poučí, maximálně odsouzeného vystraší natolik, že udělá vše pro to, aby se nevrátil. Na základě výzkumného cíle byly zvoleny dílčí otázky, které podrobněji odkrývají faktory, způsobující negativní hodnocení osobních zkušeností osob po VTOS.

První dílčí výzkumnou otázkou, na kterou jsme chtěli znát odpověď, byla ta, jak prožívaly osoby ve výkonu testu odnětí svobody nástup do výkonu trestu. Po právoplatném odsouzení, byli vězni převezeni do věznice, kde každý své první dny trávil na tzv. nástupním oddělení. Z výzkumu vyplývá, že až na výjimky byla **ochota ze strany zaměstnanců při pomoci s adaptací v prvních dnech minimální**. Když jsme se zaměřili na první dny ve vězení a s tím souvisejí nástupní oddělení či vstupní pohovory, tak má s touto problematikou **nejeden z dotazovaných negativní zkušenost**. Výzkum odhalil, že vstupní pohovory z velké části probíhaly pouze formálně a nikdo se vězňům nesnažil pomáhat či je lépe poznat. Z čehož plyne, že **v prvních dnech rozhodovala převážně odolnost vězně, dále schopnost přizpůsobit se podmínkám a v neposlední řadě to, jak se vězeň s celou situací dokáže vyrovnat**. Dospělo se ke zjištění, že u méně odolnějších vězňů je téměř pravidlem, že podlehnou šikaně ostatních vězňů. Dalším problémem, na který výzkum poukazuje je **neinformovanost o VTOS v začátcích**, způsobená neochotou oborných zaměstnanců. Jediní si museli se vším pomoci sami, což se údajně projevilo na jejich psychickém stavu. Hanuš (2005) je též zastáncem názoru, že se jedná o jednu

z nejproblematictějších situací mnohého odsouzeného. Domníváme se tedy, že první dny díky neinformovanosti představují jednu z **největších překážek a jedno z nejdepresivnějších období za celý průběh VTOS.**

Poté nás zajímalo, jak hodnotí osoby po výkonu trestu odnětí svobody program zacházení v penitenciární péči. Kvůli spoustě nepříznivým podmínkám, výzkum odhalil u dotazovaných spíše negativní vyhodnocení programu zacházení. Prvním problémem v programu zacházení se jeví v jejich realizaci. Ačkoliv je v každé z věznic individuální, na základě výzkumu usuzujeme, že je jejich realizace málo efektivní. Ve věznicích je **chudá nabídka sportovních/zájmových aktivit pro odsouzené. Nabídka terapeutických aktivit je o něco lepší, ale pracovní nasazení zaměstnanců údajně není vždy takové, jaké by bylo v případě pomoci očekávané.** Namísto toho, aby systém vedl vězně k nápravě, je **vede ke ztrátě vlastní zodpovědnosti, protože ve věznicích často zažívali nudu a jejich režim je lehce předvídaný.** Na tuto problematiku reaguje i Vágnerová (2014), která tvrdí, že vězeňské prostředí může být pro vězně značně stereotypní. Z výzkumu nadále vyplynulo, že kvůli nudě či neefektivnímu uspořádání ve věznicích často docházelo k násilí. Ve věznicích mnohdy panuje strach z ostatních vězňů nežli z vězeňského systému. Na základě toho si myslíme, že **neefektivní uspořádání vězňů způsobuje pokles efektivity výchovného působení věznic** a může mít za následek nekázeň. Touto problematikou se taktéž zabývá již v teoretické části uvedený Sochůrek (2007), který zmiňuje, že pokud nejsou vězni kontrolováni, dochází pak často k násilí, agresí, sebepoškozování, užívání návykových látek či sexuálnímu zneužívání. Výzkum nadále poukazuje na problematiku zneužívání návykových látek. Z odpovědí plyne, že **život ve věznici je velmi ovlivněn financemi a z toho plynoucí dostupností drog.** Což nám demonstrují i statistiky z VSČR (2023) které vyobrazují, že až 50 % vězňů je evidovaných jako uživatelé drog a téměř 30 % odsouzených podle vlastního vyjádření se ztotožňují s charakteristikami problémového uživatele. Co se dále týče vězeňské nekázně, problémoví vězni často nejevili zájem o pomoc či nabízené aktivity od odborných zaměstnanců, což mělo za následek, že zaměstnanci poté ztráceli zájem i o ty vězně, kteří pomoci chtěli. Předpokládáme, že tito vězni mnohdy nemají motivaci právě z důvodu absence zázemí či podpory od svých blízkých. **Na základě těchto výpovědí můžeme usuzovat, že program zacházení má na vězně minimální vliv, protože zaměstnanci věznic často pracují jen po formální stránce tak, aby si splnili svou povinnost.** Na tuto problematiku reagují již zmíněné Raszková, Hoferková (2014), poukazující na fakt, že při

zacházení s odsouzenými je cílem vést je k sociálně vyzrálejšímu – odpovědnějšímu chování. Usuzujeme tedy, že k tomu, aby měl program zacházení smysl, je zapotřebí jednak osobní motivace vězně (ovlivněna podporou od blízkých), ale i kladný přístup odborných zaměstnanců k jejich práci, pomocí které jsou vězni vedeni k nápravě chování.

Poslední stanovenou dílčí otázkou je, jak popisují osoby po skončení výkonu trestu odnětí svobody následný proces resocializace. Na základě výzkumu se domníváme, že při resocializaci si jedinec musí pomoci a zorientovat se sám, popřípadě s pomocí svých blízkých. Vězeňský systém k tomu sám o sobě nijak významně nepřispívá. Myslíme si, že při cestě za úspěšnou resocializací je potřebné vedení vězňů k pracovnímu režimu, který je připravuje k vedení řádného života. Povinná práce ve věznicích by tedy byla na místě. S těmito domněnkami se ztotožňuje Štěrba (2009), který uvádí, že ve věznicích by se mělo na vězně působit tak, aby došlo k jejich zlepšení nebo ke změně životního stylu po propuštění z VTOS. Výzkum poukazuje na skutečnost, že nabídka práce ve věznicích byla sice relativně široká, ale ne každému jedinci byla umožněna. Participantů až na výjimku uvádějí, že **chtěli pracovat a trávit čas produktivně, ale všechno si museli zasloužit, dokonce i práci.** Na základě výzkumu usuzujeme, že ve věznici nepracuje každý vězeň, ale každý z nich má zajištěnou střechu nad hlavou i jídlo, což v životě mimo vězení nefunguje. Z čehož plyne, že **systém vězně nevede k naučení se řádnému způsobu života.** Co se týká pomoci s resocializací, podle výzkumu byla vězňům před odchodem z VTOS poskytnuta spousta informací týkajících se institucí poskytujících pomoc s resocializací, ale tím údajně veškerá příprava končila. **Jako jeden z největších problémů se jeví skutečnost, že se mnoho osob po VTOS do společnosti vrací zadlužených a s nedostatkem finančních prostředků.** Na základě výzkumu si myslíme, že s problematikou zadluženosti vězeňský systém vůbec nepracuje. **Úspěšnost resocializace spočívá tedy pouze v tom, zdali je člověk normální, má ambice/motivaci pro nový a lepší začátek, zda má zázemí, podporu od rodiny/známých nebo má dostatek finančních prostředků.** Pokud je na všechno sám a nemá žádnou podporu (emoční, finanční), tak se většinou zařadí zpátky tam, odkud přišel. S tímto koresponduje i Vágnerová (2014) která tvrdí, že pro skončení s recidivou je důležité mít dobré sociální zázemí nebo podporu ze strany rodiny. **Na základě výzkumného šetření nám dotazovaní potvrdili, že pro ně resocializace nepředstavovala lehkou cestu.** S touto skutečností pracuje i Drápal, Jiříčka a Raszková (2021), kteří potvrzují, že vězni jsou díky dlouhodobému pobytu ve vězení šokováni nejen z uvěznění, ale i z propuštění. **Úspěšné**

resocializace dotazovaní dosáhli s pomocí již zmíněného zázemí. Na základě výzkumu se domníváme, že jsou si sami vědomi skutečnosti, že při resocializaci by bez podpory svých blízkých pravděpodobně nebyli natolik úspěšní. Ti je totiž nejvíce motivovali ke změně, ale také **hráli významnou roli při pomoci s nalezením nového stabilního zaměstnání,** což si myslíme, že může být mnohdy se zápisem v trestním rejstříku náročné.

ZÁVĚR

Z výše uvedených zjištěných skutečností je sepsán závěr této bakalářské práce. Touto prací jsme chtěli čtenáře blíže seznámit s penologií, penitenciární a postpenitenciární péčí. Jak je již zmíněno, dostat se do VTOS je nelehkou životní situací, kdy jedinec neví, co ho čeká, na co se má připravit a jedná se o určitou psychickou zátěž. Faktem je, že jsou jedinci v šoku jak z nástupu do VTOS, tak při jejich odchodu. Resocializace po propuštění z VTOS může dokonce představovat náročnější životní cestu než při nástupu do VTOS, při které ze sebe jedinci musí vydat veškeré úsilí. Sice velmi záleží na osobní motivaci, ale převážně je rozhodující to, zdali má jedinec podporu ze strany blízkých či má nějaké zázemí.

Část teoretická se skládá se ze tří kapitol, jež v první z nich jsou vymezeny základní pojmy týkající se penologie a zbylé dvě jsou věnovány procesu penitenciární a postpenitenciární péče. V oblasti penitenciární péče jsme se zabývali nástupním oddělením, programem zacházení, odbornými zaměstnanci věznic a výstupním oddělením. V rámci kapitoly o postpenitenciární péči jsou zmíněny státní a nestátní subjekty provádějící postpenitenciární péči a poslední kapitola je zaměřena na resocializaci. Na základě teoretické části bakalářské práce byla zrealizována část praktická. Výzkumné šetření se realizovalo pomocí kvalitativního výzkumu. Výzkum byl prováděn napříč Českou republikou. Ke sběru dat byl použit polostrukturovaný rozhovor. Výzkumný soubor je tvořen pěti muži se zkušenostmi s VTOS, kteří jsou v dnešní době již znovu začleněni do společnosti. Jelikož jsou v České republice pouze dvě ženské věznice, ženy do výzkumného souboru vybrány nebyly. Mohly by tak vzniknout rozdíly mezi pohlavími, kterým jsme se chtěli vyhnout.

Cílem bakalářské práce bylo zjistit hodnocení osobních zkušeností osob po výkonu trestu odnětí svobody s procesem penitenciární a postpenitenciární péče. V rámci dílčích výzkumných cílů jsme se zaměřovali na to, jak prožívaly osoby ve výkonu trestu odnětí svobody nástup do výkonu trestu, jak hodnotí osoby po výkonu trestu odnětí svobody program zacházení v penitenciární péči a jak popisují osoby po skončení výkonu trestu odnětí svobody následný proces resocializace. Analýza dat byla provedena pomocí otevřeného, axiálního a selektivního kódování. Výstupem kvalitativního výzkumu je zakotvená teorie. Nově vzniklá teorie se opírá o data získaná v rámci výzkumného šetření. Práce poukazuje na problémy týkající se procesu penitenciární a postpenitenciární péče. Rozhovory nás utvrdily v již známých teoriích, ale na druhou stranu nám přinesly zajímavé

a jedinečné poznatky týkající se penitenciární a postpenitenciární péče. Výzkum odhalil negativní hodnocení procesu penitenciární a postpenitenciární péče. Vylíčil prvotní překážky vyskytující se v životě ve VTOS, a jak se s nimi odsouzení vyrovnávali. Dále odkryl ochotu zaměstnanců při pomoci vězňům již v těžkých začátcích, ale i v rámci celého VTOS. Vězeňský systém by se měl zaměřit na efektivnější výchovné působení na vězně, protože ten na ně v současné době nemá významný vliv. Ve věznicích vězni údajně nemají nic na práci a zažívají obrovskou nudu, která je mnohdy významným činitelem při vzniku nekázně či deprese. Další významnou skutečností se jeví to, že vězni nejsou správně vedeni k řádnému životu. Výzkum také poukazuje na to, že vězeňský harmonogram představuje jednodušší styl života než ten, jaký je ve společnosti. Závěrem z výzkumu vyplývá, že pokud se vězni dokážou resocializovat, tak je to mnohdy pouze díky pomoci od svých blízkých, a ne díky vězeňskému systému.

Naším záměrem je odstraňovat tyto překážky a zaměřit se na efektivitu vězeňského systému, jak ve prospěch vězňů samotných, tak hlavně ve prospěch společnosti. Doufáme, že se stát nad touto problematikou zamyslí a minimálně dojde k diskusím, které by k této problematice mohly pozitivně přispět.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Bibliografické zdroje:

- [1] Creswell, J. W.: *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five traditions*. Thousand Oaks: Sage Publications, 1998.
- [2] ČERNÍKOVÁ, Vratislava. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. Vysokoškolské učebnice, 2008. ISBN 9788073801380.
- [3] ČERNÍKOVÁ, Vratislava a SEDLÁČEK Vojtěch. *Základy penologie pro policisty*. Praha: Vydavatelství Policejní akademie České republiky, 2002. ISBN 80-7251-104-1.
- [4] DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: Příručka pro uživatele*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0139-7.
- [5] DRÁPAL, Jakub, Václav JIŘIČKA a Tereza RASZKOVÁ. *České vězeňství*. Praha: Wolters Kluwer. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR), 2021. ISBN 978-80-7676-066-0.
- [6] GOJOVÁ, Alice. *Příručka pro metodiky sociální prevence a sociální kurátory*. Ostrava: [Ostravská univerzita], 2007. ISBN 978-80-7368-329-0.-7400-042-3.
- [7] HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Praha: 2000. ISBN 807178303x.
- [8] HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.
- [9] HESSE-BIBER, Sharlene Nagy. *The practice of Qualitative Research*. Third Edition: Boston College, 2007. ISBN:978-1-4522-6808-8.
- [10] CHARMAZ, Kathy. *Constructing Grounded Theory: A Practical Guide Through Qualitative Analysis*, 2006. ISBN:0-7619-7352-4.
- [11] JÚZL, Miloslav a OLEJNÍČEK, Antonín. *Penologie a penitenciární pedagogika: (úvod do studia předmětu)*. Brno: Institut mezioborových studií, 2004. ISBN neuvedeno.
- [12] KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008. ISBN 9788073673833.

- [13] MAREŠOVÁ, Alena. *Kriminální recidiva a recidivisté: (charakteristika, projevy, možnosti trestní justice)*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci), 2011. ISBN 978-80-7338-119-6.
- [14] MAŘÁDEK, Vladimír. *Vězeňství*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2005. ISBN 8073680025.
- [15] MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing a.s., 2006. ISBN 80-247-1362-4.
- [16] MOTEJL, Otakar. *Vězeňství*. Brno: Stanoviska (Kancelář veřejného ochránce práv), 2010. ISBN 978-80-7357-606-6.
- [17] NETÍK, Karel, Stanislav HÁJEK a Daria NETÍKOVÁ. *Psychologie v právu: úvod do forenzní psychologie*. Praha: C.H. Beck. Beckova skripta, 1997. ISBN 8071791776.
- [18] PATTON, Michael Quinn. *Qualitative research & evaluation methods: integrating theory and practice*. 4th ed. Los Angeles: Sage, 2015. ISBN 978-1-4129-7212-3.
- [19] RASZKOVÁ, Tereza a Stanislava SVOBODA HOFERKOVÁ. *Kapitoly z penologie I*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2013. ISBN 978-80-7435-264-5.
- [20] RASZKOVÁ, Tereza a Stanislava SVOBODA HOFERKOVÁ. *Kapitoly z penologie II*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. ISBN 9788074353789.
- [21] SOCHŮREK, Jan. *Úvod do penologie*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. ISBN 9788073722876.
- [22] SOCHŮREK, Jan. *Kapitoly z penologie. II. díl, Teorie a praxe zacházení s vězňnými*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. ISBN 9788073722043.
- [23] STRAUSS, Anselm L. a Juliet CORBIN. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno: Sdružení Podané ruce, 1999. ISBN 80-85834-60-x.
- [24] SUCHÝ, O. *Dlouhodobé tresty odnětí svobody a jejich výkon*. Praha: Leges, 1991. ISBN-80-85638-02-9.
- [25] ŠTĚRBA, Vladislav. *Penologie*. 2. vyd. Praha: Armex, 2009. ISBN 9788086795744.
- [26] ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

- [27] VÁGNEROVÁ, Marie. *Současná psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2014. ISBN 9788026206965.
- [28] VETEŠKA, Jaroslav a Slavomil FISCHER. *Psychologie kriminálního chování: vybrané otázky etiologie, andragogické intervence a resocializace*. Psyché (Grada), 2020. ISBN 978-80-271-0731-5.

Internetové zdroje:

- [29] *Zákon č. 169/1999 Sb. Zákon o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů* [online] 2023 [cit.2023-01-15]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-169>
- [30] *Zákon č. 40/2009 Sb. Zákon trestní zákoník* [online] 2023 [cit. 2023-01-15] Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>
- [31] *Zákon č. 141/1961 Sb. Zákon o trestním řízení soudním (trestní řád)* [online] 2022 [cit. 2022-11-18] Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1961-141>
- [32] *Zákon č. 257/2000 Sb., zákon o Probační a mediační službě a o změně zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů a zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (zákon o Probační a mediační službě)* [online] 2022 [cit. 2023-01-05] Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-257>
- [33] *Zákon č. 218/2003 Sb. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže* [online] 2023 [cit. 2023-01-02]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2003-218>
- [34] *Zákon č. 359/1999 Sb. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí* [online] 2023 [cit. 2023-01-02] Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359>
- [35] *Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách* [online] 2022 [cit. 2022-10-12]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>
- [36] *Vyhláška č. 109/1994 Sb. Vyhláška Ministerstva spravedlnosti, kterou se vydává řád výkonu vazby* [online] 2023 [cit. 2023-01-15] Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1994-109>

- [37] *Vyhláška č. 345/1999 Sb. Vyhláška Ministerstva spravedlnosti, kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody* [online] 2023 [cit. 2023-01-15] Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-345>
- [38] *Koncepce rozvoje probace a mediace do roku 2025* [online] 2023 [cit. 2023-01-02] Dostupné z: https://www.pmscr.cz/wp-content/uploads/2021/09/2017_koncepce_pm_do_roku_20251.pdf
- [39] *Koncepce vězeňství do roku 2025* [online] 2023 [cit. 2023-01-02] Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/ostatni/koncepce-vezenstvi.pdf>
- [40] *Ministerstvo spravedlnosti České republiky, nedatováno. Alternativní tresty* [online] [cit. 15. 10. 2022] Dostupné: <https://www.justice.cz/web/msp/alternativni-tresty?clanek=obecne-informace>
- [41] *Penologický výzkum* [online] 2023 [cit. 2023-01-14]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/sekce/penologicky-vyzkum>
- [42] *Probační a mediální služba* [online] 2023 [cit. 2023-01-14]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/pro-pachatele/resocializacni-projekty/>
- [43] *RUBIKON Centrum, z. ú. - nezisková organizace* [online] 2023 [cit. 2023-01-15]. Dostupné z: <https://www.rubikoncentrum.cz/kdo-jsme/>.
- [44] *Soustava státního zastupitelství ČR* [online]. 2023 [cit. 2023-09-01]. Dostupné z: <https://verejnazaloba.cz/vice-o-sz/vse-podstatne-o-trestnim-rizeni/kdo-je-kdo-v-trestnim-rizeni/obvineny/>
- [45] *Spolupráce s nevládními organizacemi* [online] 2023 [cit. 2023-01-09]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-svetla-nad-sazavou/sekce/spoluprace-s-neziskovymi-a-dalsimi-organizacemi>
- [46] *Statistické přehledy kriminality – Policie České republiky* [online] 2019 [cit. 2023-01-09]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2019.aspx>
- [47] *Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky* [online] 2021 [cit. 2023-01-09]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocenky/statisticka-rocenka-2021.pdf>

[48] *Vězeňská služba České republiky* [online] 2023 [cit. 06.04.2023]. Dostupné z:
<https://www.vscr.cz/sekce/uzivatele-drog-ve-vezeni-hodnoceni-ucinnosti-terapeutickych-programu>

[49] *Vězeňská služba České republiky* [online] 2022 [cit. 20.10.2022]. Dostupné z:
<https://www.vscr.cz/clanky/detail/reakce-vezenske-sluzby-cr-na-ovm-19-12-2021>

Dokumenty:

[50] Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky č. 26/2006. Praha: 2006

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

aj.	a jiné
apod.	a podobně
atd.	a tak dále
č.	číslo
ČR	Česká republika
kol.	kolektiv
např.	například
OSPOD	oddělení sociálně-právní ochrany dětí
PMS	Probační a mediační služba
s.	strana
Sb.	sbírka
tzv.	takzvaně
tzn.	to znamená
VS	Vězeňská služba
VTOS	Výkon trestu odnětí svobody

SEZNAM OBRÁZKŮ

<i>Obrázek 1 - Schéma zobrazující techniku „sněhové koule“ (vlastní výzkum 2022–2023).</i>	40
<i>Obrázek 2 - Schéma paradigmatického modelu (vlastní výzkum 2022–2023).</i>	44
<i>Obrázek 3 - Konkrétně sestavený paradigmatický model (vlastní výzkum 2022–2023).</i>	68
<i>Obrázek 4 - Schéma grafického diagramu (vlastní výzkum 2022–2023).</i>	70

SEZNAM TABULEK

<i>Tabulka 1 - Vzniklé kategorie (vlastní výzkum 2022–2023)</i>	47
<i>Tabulka 2 - Popis kategorie: Odsouzení za spáchání trestného činu (vlastní výzkum 2022–2023)</i>	47
<i>Tabulka 3 - Popis kategorie: Život ve vězení (vlastní výzkum 2022–2023)</i>	52
<i>Tabulka 4 - Popis kategorie: Výchovné působení věznic (vlastní výzkum 2022–2023)</i>	56
<i>Tabulka 5 - Popis kategorie: Příprava na realitu (vlastní výzkum 2022–2023)</i>	62
<i>Tabulka 6 - Popis kategorie: Zpětný pohled na VTOS po propuštění (vlastní výzkum 2022–2023)</i>	66

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Otázky do polostrukturovaného rozhovoru

Příloha P II: Ukázka otevřeného kódování

PŘÍLOHA P I: OTÁZKY DO POLOSTRUKTUROVANÉHO ROZHOVORU

1. Jak jste se cítil, když jste se dozvěděl, že jste odsouzen k VTOS?
2. Odkud jste se dozvěděl, co si s sebou vzít do věznice nebo jak bude nástup probíhat?
3. Jaké jste měl pocity v prvních chvílích ve vězení?
4. Pomohl Vám z počátku někdo s tím, na co se připravit a jak to ve vězení chodí?
5. Jaké byly vaše první dny, když jste byl ve výkonu trestu odnětí svobody?
6. Jak byste popsal vězeňské prostředí?
7. Co pro Vás bylo v začátcích největší překážkou?
8. Co je podle Vás nejdůležitější pro zvládnutí výkonu trestu?
9. Docházel jste nebo měl jste možnost docházet na nějaké poradenství, terapie apod. podporující duševní hygienu?
10. Měl jste možnost docházet do práce, duchovní aj. služby nebo na sportovní aktivity?
11. V čem spatřujete pozitiva v režimu programu?
12. V čem pozorujete nedostatky v programu?
13. Kdo nebo co Vám nejvíce pomáhal/o v průběhu VTOS?
14. Co se týče nekázně, bylo jí tam moc? (Šikana, znásilňování apod)
15. Oddělili vás na jiné oddělení (výstupní) od zbytku odsouzených chvíli před propuštěním?
16. Myslíte si, že je program zacházení efektivně nastavený proti opakované trestné činnosti a pro dobré opětovné začlenění do společnosti?
17. Jakým způsobem Vás připravovali na propuštění a přechod do společnosti?
18. Čeho jste se nejvíce bál, při opětovném návratu do společnosti?
19. Mluvil s Vámi někdo ve věznici o možnostech nějaké pomoci s opětovným začleněním?
20. Jaké byly Vaše pocity v prvních chvílích na svobodě?
21. Co je podle Vás faktorem, aby nedocházelo k opakované trestné činnosti?
22. Co se u Vás nejvíce změnilo po zkušenosti s VTOS?
23. Dal Vám pobyt ve vězení nějaké ztráty?
24. Dal Vám pobyt ve vězení nějaké přínosy?
25. Jak byste zpětně zhodnotil VTOS?

PŘÍLOHA P II: UKÁZKA OTEVŘENÉHO KÓDOVÁNÍ

kdyby byli předtím lépe připraveni a informováni o VOS, mohli by jim to pomoci zvládnout představy

2

Odkud jste se dozvěděl, co si s sebou vzít do vězení nebo jak nástup bude probíhat? (soudní řízení, úředníci)

zbytek zbytek

O tom jsem neměl ani tušení. Možná, kdyby mě příslušníci, kteří mě zadrželi řekli, že si můžu vzít základní věci v případě hygieny nebo cokoliv nejnnutnějšího na pobyt ve věznici, bylo by to jednodušší. Takhle pro mě bylo úplně šílené. Nikde ani na stránkách vazebních věznic v případě vězeňské služby České republiky jsem se nedozvěděl, co si s sebou můžu vzít, a na co mám být připraven.

špatná informovanost / připravenost

Jaké jste měl pocity v prvních chvílích ve vězení?

cesta do vězení

Tak jak jsem již řekl, byl jsem převezen z vazební věznice Olomouc do věznice Heřmanice. Cesta a převoz byl pro mě něco nepředstavitelného. A pro mě byla nejhorší ta neinformovanost a neznalost prostředí. To je prostě to nejhorší, co vás může potkat. Kolem vás je spousta vězňů, kteří byli odsouzeni za, když to řeknu blbě trestné činy násilné vraždy a vy jako provok trest se potkáte s těmito lidmi, tak je prostě jenom o tom, že ti lidi vás chtějí oškubat a chtějí mít nad vámi moc.

neučto způsob zacházení 8 málo info 9 rozdílné přístupy 10

Pomohl Vám z počátku někdo s tím, na co se připravit a jak to ve vězení chodí? Pracovníci, vězni

neinformovanost jako neuvědomění / zlo

V Heřmanicích jsem se dostal na příjímácké oddělení kde, jsem absolvoval 1 pohovor se speciálním pedagogem. To bylo celé, nikdo neřekl, co se bude dít, co budeme dělat, jaké jsou možnosti návštěvy rodin, co můžeme prostě očekávat. Prostě jste plaval jako ryba ve vodě a nevěděl jste od kam po kam. Tyhle pocity byly prostě opravdu šílené. Já myslím si, že kdyby přišel nějaký speciální pedagog, popřípadě psycholog a povykládal si s vámi 20–30 minut a řekl vám, co můžete očekávat, byl by pobyt ve vězení daleko, daleko ne, že příjemnější, ale věděla byste do čeho jdete, a co máte očekávat. Takhle se s tím plácal sám se sebou. Chodili na vás černé myšlenky psychika byla špatná, nevěděl, jste, co máte dělat nemohl jste ani psát, protože jste neměla ani dopisní papír. Balík s hygienou mě došel po 2 měsících, to znamená, že si ani 2 měsíce nemůžete vyčistit zuby.

trouha na psych. podporu

neochota / nezájem 11

negativní myšlenky / ztráta smyslu 12

krůče vězeňské podmínky 8 zloba

Jak probíhal samotný nástup do vězení?

způsob zacházení špatná inform. / připrav. 5

Byl jsem odveden policií z domova a odvezený to vazební věznice Olomouc. Nikdo mi neřekl, co si s sebou mám vzít nebo zda si můžu něco vzít. Tudíž jsem v podstatě jel tak, jak mě vzali, bez ničeho, bez jakékoliv hygieny, možnosti nějakého vlastního oblečení, prostě vůbec nic. Tím, že jsem měl u sebe víc jak 500 korun jsem neměl nárok ani na sociální dávky, což jsem samozřejmě nevěděl.

špatná inform. / připravenost

Jaké byly vaše první dny? když jste byl ve výkonu trestu odnětí svobody? Jaké jste měl pocity? Jak s Vámi zacházeli? i vězni i pracovníci

negativní myšlenky / ztráta smyslu života 12

neinf. jako 9 neje přel. / zlo

Ty pocity byly naprosto šílené a člověk začne přemýšlet o tom, že v podstatě je lepší ten život ukončit, a že v podstatě to nemá vůbec žádný smysl, protože nevíte, co bude a jak to bude. Ta neznalost ta, neznámá, která tam byla.. bylo to nejhorší. Co na tom bylo... kdyby přišel nějaký sociální pracovník nebo případně pověřená osoba a řekl vám, co vás čeká, jaké jsou povinnosti, co máte dělat, jak to bude dál, co s vámi bude.

trouha po psych. podpoře